

KPMG AS - 2010

Revisjonsutvalg i Norge

- Et praktisk oppslagsverk

AUDIT COMMITTEE INSTITUTE

Forord

Innføring av revisjonsutvalg i Norge følger den internasjonale trenden med betydelig økt fokus på hvordan virksomheter styres og etableres for å styrke selskapenes fokus på risiko, styring og rapportering. I reglene rundt revisjonsutvalgets oppgaver er det gitt signaler om hva som forventes. Måten de enkelte selskap har organisert sitt arbeid med intern kontroll og rapportering varierer ganske mye. Men for de aller fleste selskaper vil innføringen gi en betydelig økning av fokus på disse områdene. Etablering av et revisjonsutvalg, som er et underutvalg av styret, vil derfor kunne bli en krevende omlegging for mange selskap. Det er mange forhold som må legges til rette, og det enkelte selskap må tilpasse utvalgets kompetanse og arbeid til sin egen virksomhet.

For styremedlemmer generelt, og særlig for de som skal være med i revisjonsutvalgene, vil det bli viktige endringer. Arbeidet i styret vil bli endret ved at revisjonsutvalget nå skal gjennomgå risiko, styring og rapportering og deretter rapportere til hele styret. For revisjonsutvalgsmedlemmer vil arbeidet kunne bli relativt omfattende, og det er stillet krav til kompetansen i utvalget. At utvalgsmedlemmene, som de øvrige styremedlemmene, har god forståelse av den enkelte virksomhet er en selvfølge, men kompliserte regnskapsregler generelt, og mange kompliserte transaksjoner spesielt, gjør at lovgiver har stillet krav til utvalgsmedlemmenes særlige kompetanse innen regnskap og revisjon.

Som en veiledning til hvordan selskapene kan etablere og organisere arbeidet i revisjonsutvalget, har vi laget denne boken.

Boken inneholder den relativt korte lovteksten med våre kommentarer. Dessuten har vi tatt med informasjon som vi mener er relevant fra anbefalingen for God Virksomhetsstyring i Norge. I Storbritannia og USA har revisjonsutvalg fungert i flere år, og i den grad vi har funnet det nyttig, har vi inkludert relevant informasjon derfra.

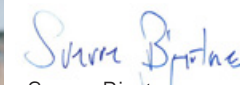
Boken er blitt til basert på den erfaringen og kompetansen som finnes i KPMG, både i Norge og i utlandet. Vi vil i denne sammenheng særlig takke Finn L. Meyer i KPMG Danmark som har bidratt særlig mye til organiseringen av, og innholdet i denne boken. Vi håper at boken vil være et nyttig hjelpemiddel i arbeidet med å etablere revisjonsutvalget og i det løpende arbeidet i utvalget. Boken kan gjerne leses fra perm til perm, men vi tror den vil være særlig nyttig som et oppslagsverk.

KPMG, Oslo januar 2010

Asbjørn Næss
Statsautorisert revisor

Sverre Bjertnes
Siviløkonom

Innhold

1.	Innledning	6
2.	Revisjonsutvalgets etablering og medlemmer	8
2.1	Antall medlemmer	9
2.2	Valgperiode	11
2.3	Uavhengighet	12
2.4	Kvalifikasjoner innen regnskap eller revision	16
3.	Mandat for revisjonsutvalget	19
4.	Revisjonsutvalgets oppgaver	23
4.1	Lovens minimumskrav	23
4.2	Forberede styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen	26
4.2.1	Regnskapsrapporteringsprosessen	26
4.2.2	Regnskapsavleggelsen	26
4.3	Overvåke systemene for internkontroll og risikostyring	28
4.3.1	Misligheter	31
4.3.2	Intern revisjon	31
4.4	Kontakt med selskapets valgte revisor om revisjonen av årsregnskapet	34
4.5	Vurdere og overvåke revisors uavhengighet	38
4.5.1	Revisors uavhengighet	38
4.5.2	Ytterligere tjenesteytelser (non-audit services)	40
4.6	Det øverste ledelsesorgans forslag om valg av revisor	42
5.	Revisjonsutvalgets møter	44
5.1	Årsplan	44
5.2	Antall møter	44
5.3	Andre ledelsesmedlemmers deltagelse i revisjonsutvalgets møter	45
5.4	Møtereferater	46
5.5	Uenighet	47

6.	Revisjonsutvalgets samarbeid med styre, ledelse samt intern og ekstern revisor	48
7.	Ressurser	50
7.1	Rådgivning til utvalget	50
8.	Opplysninger om revisjonsutvalg i årsrapporten	52
9.	Revisjonsutvalget og generalforsamlingen	53
10.	Egenevaluering	54
10.1	Honorar	54
11.	Revisjonsutvalgets ansvar	56
12.	Avslutning	57
Bilag 1	Forslag til mandat for et revisjonsutvalg (kortversjon)	58
Bilag 2	Forslag til mandat for et revisjonsutvalg (lang versjon)	61
Bilag 3	Årsplan	72
Bilag 4	Policy on non-audit services provided by the Auditor with Annex 1 (example)	79

1. Innledning

Nye bestemmelser om krav til innføring av revisjonsutvalg ble vedtatt i Norge i juni 2009 og følger av allmennaksjeloven samt av særlovgivningen for forretningsbanker, sparebanker, forsikringsselskaper og finansieringsforetak.

Plikten til å etablere revisjonsutvalg omfatter, med visse unntak alle banker, forsikringsselskaper og andre finansinstitusjoner og alle foretak som har utstedt omsettlige verdipapirer notert på Oslo Børs eller Oslo Axess, herunder alle foretak med noterte obligasjoner eller andre gjeldsinstrumenter.

Norsk anbefaling Eierstyring og Selskapsledelse av 21. oktober 2009 (NUES) omhandler også etablering av revisjonsutvalg. NUEs retter seg i første rekke mot selskaper med aksjer notert på Oslo Børs og Oslo Axess. Videre gjelder anbefalingen, så langt den passer, for sparebanker med noterte egenkapitalbevis. Denne anbefalingen bygger på et "oppfyll eller forklar" prinsipp. Det følger av dette at dersom selskapet velger å ikke følge enkelte punkter i anbefalingen, skal det forklares hvorfor og hvordan selskapet har innrettet seg på en annen måte.

Revisjonsutvalgets overordnede funksjon er å føre en uavhengig kontroll med selskapets finansielle rapportering og kontrollsystemer. Revisjonsutvalget skal være et forberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret, og det skal i utgangspunktet ikke ha selvstendig beslutningskompetanse. Medlemmene skal velges av og blant styrets medlemmer.

Bakgrunnen for bestemmelsene om revisjonsutvalg fremgår av EU's 8. direktiv der det heter at "revisjonsutvalg og et effektivt internt kontrollsystem bidrar til å redusere finansiell og operasjonell risiko, redusere sannsynligheten for manglende overholdelse av lover og regler og til å øke kvaliteten i regnskapsavleggelsen"

Formålet med dette oppslagsverket er å gi en innføring i regelverket og de praktiske utfordringene som foretakene vil møte i etableringen av og

arbeidet i revisjonsutvalget. For å sette de norske reglene i et internasjonalt perspektiv har vi tatt med sitater fra relevant lovgivning og anbefalt god praksis både innen EU og i USA.

De viktigste referansene er:

- Norsk anbefaling Eierstyring og Selskapsledelse av 21. oktober 2009 "NUES-anbefalingen"
- Ot.prp. nr 78 (2008-2009) Om lov om endringer i revisorloven og enkelte andre lover (gjennomføring av revisjonsdirektivet) - "Proposisjonen"
- Financial Reporting Council (UK)¹:
 - The Combined Code on Corporate Governance (June 2008)
 - Guidance on Audit Committees (October 2008)
 - Internal Control – Revised Guidance for Directors on the Combined Code (October 2005)
- I enkelte tilfeller regler og praksis i USA (New York Stock Exchange, Security and Exchange Commission)

I teksten er henvisninger fra ulike standarder og kilder markert med forskjellige farger slik at det skal være lettere å finne fram. Ytterligere praktiske henvisninger kan finnes på ACI-sidene på www.kpmg.no, særlig publikasjonen A Practical Guide, Shaping the UK Audit committee Agenda, KPMG's Audit Committee Institute.

I de tilfeller det er funnet hensiktsmessig med detaljerte referanser til teksten i de nye norske lovene vedrørende revisjonsutvalg, har vi konsekvent valgt å henvise til bestemmelsene i allmennaksjeloven. Det foreligger enkelte forskjeller mellom denne loven og særlovgivningen for de forskjellige banker og finansforetak. For detaljer om denne særlovgivningen henvises til informasjon på ACI-sidene på www.kpmg.no

¹ Det syntes som UK er lengst fremme i EU innenfor dette området, og vi har derfor valgt å henvise til Financial Reporting Council.

2. Revisjonsutvalgets etablering og medlemmer

I juni 2009 ble det vedtatt endringer i bl. a revisorloven, lov om allmennaksjeselskaper, lov om sparebanker, lov om forretningsbanker, lov om forsikringselskaper og lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner.

I lov av 13.juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper lyder ny § 6-41 som følger:

(1) I selskaper med verdipapirer notert på regulert marked skal det velges et revisjonsutvalg. Revisjonsutvalget er et forberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret.

(2) Første ledd gjelder ikke for selskaper som siste regnskapsår oppfyller minst to av følgende tre kriterier:

- gjennomsnittlig antall ansatte under 250
- balansesum på mindre enn 300 millioner kroner ved utgangen av regnskapsåret
- nettoomsetning på mindre enn 350 millioner kroner

I selskaper som er unntatt fra kravet om revisjonsutvalg etter første punktum skal styret utføre oppgavene som nevnt i §6.43. Når styret utfører slike oppgaver, kan styreleder som er ledende ansatt i selskapet ikke delta i møtet.

(3) Første ledd gjelder ikke for heleid datterselskap dersom det i morselskapet er etablert et revisjonsutvalg som oppfyller de kravene som stilles til et revisjonsutvalg i datterselskapet.

Ny § 6.42 lyder som følger:

(1) Revisjonsutvalgets medlemmer velges av og blant styrets medlemmer. Styremedlemmer som er ledende ansatte i selskapet kan ikke velges til medlemmer av revisjonsutvalget.

(2) Revisjonsutvalget skal samlet ha den kompetanse som ut fra selskapets organisasjon og virksomhet er nødvendig for å ivareta sine oppgaver. Minst et av medlemmene i revisjonsutvalget skal være uavhengig av virksomheten og ha kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon.

(3) Det kan i vedtektene fastsettes at det samlede styret skal fungere som selskapets revisjonsutvalg dersom styret til enhver tid oppfyller kravene etter første ledd annet punktum og annet ledd.”

Ikraftttredelse

Plikten til å etablere revisjonsutvalg samt reglene om revisjonsutvalgets oppgaver og sammensetning gjelder for det enkelte allmennaksjeselskap etter at det neste gang er avholdt ordinær generalforsamling. For de enkelte sparebanker, forretningsbanker, finansieringsforetak og forsikringselskaper gjelder reglene etter neste ordinære valg av styremedlem, men likevel ikke senere enn 30. juni 2010.

2.1 Antall medlemmer

Allmennaksjeloven inneholder ikke noe krav om hvor mange medlemmer revisjonsutvalget bør ha. Av Proposisjonen fremgår at det på generelt grunnlag antas at antallet medlemmer bør reflektere de oppgaver revisjonsutvalget er satt til å utføre, og at det således bør tas hensyn til mulige medlemmers kvalifikasjoner, og til at møter lar seg gjennomføre på en effektiv måte. Det presiseres imidlertid at revisjonsutvalget uansett ikke kan bestå av samtlige styremedlemmer, med mindre adgangen til å vedtektsfeste at det samlede styret skal fungere som selskapets revisjonsutvalg er benyttet.

NUES-anbefalingen

Kapittel 9 sier følgende: Større selskaper skal etter allmennaksjeloven ha revisjonsutvalg. Det samlede styret bør ikke fungere som selskapets revisjonsutvalg. Mindre selskaper bør vurdere etablering av revisjonsutvalg. I tillegg til lovens krav om revisjonsutvalgets sammensetning mv. bør flertallet av medlemmene i utvalget være uavhengige av virksomheten.

The Combined Code

C.3.1 The board should establish an audit committee of at least three, or in the case of smaller companies two, independent non-executive directors. In smaller companies the company chairman may be a member of, but not chair, the committee in addition to the independent non-executive directors, provided he or she was considered independent on appointment as chairman. The board should satisfy itself that at least one member of the audit committee has recent and relevant financial experience.

Guidance on Audit Committees

2.3 The board should establish an audit committee of at least three, or in the case of smaller companies two, independent non-executive directors. In smaller companies the company chairman may be a member of, but not chair, the committee in addition to the independent non-executive directors, provided he or she was considered independent on appointment as chairman. The board should satisfy itself that at least one member of the audit committee has recent and relevant financial experience.

2.4 Appointments to the audit committee should be made by the board on the recommendation of the nomination committee (where there is one), in consultation with the audit committee chairman.

NYSE/SEC (USA)

Listed companies must have an audit committee that satisfies the requirements of Rule 10A-3 under the Exchange Act.

The audit committee must have a minimum of three members.

Rule 10A (3):

(3) INDEPENDENCE.

(A) IN GENERAL. Each member of the audit committee of the issuer shall be a member of the board of directors of the issuer, and shall otherwise be independent.

(B) CRITERIA. In order to be considered to be independent for purposes of this paragraph, a member of an audit committee of an issuer may not, other than in his or her capacity as a member of the audit committee, the board of directors, or any other board committee

(i) accept any consulting, advisory, or other compensatory fee from the issuer; or

(ii) be an affiliated person of the issuer or any subsidiary thereof.

2.2 Valgperiode

De norske reglene inneholder ikke noen bestemmelse om valgperioden for revisjonsutvalgets medlemmer.

Guidance on Audit Committees

Ifølge de engelske bestemmelsene kan medlemmer av revisjonsutvalget maksimalt sitte i 9 år.

2.5 Appointments should be for a period of up to three years, extendable by no more than two additional three-year periods, so long as members continue to be independent.

2.3 Uavhengighet

Som allerede nevnt er det et krav om at minst ett av medlemmene i revisjonsutvalget skal være uavhengig av virksomheten og ha kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon. Når det gjelder uavhengighetskriteriet sier Proposisjonen at det kan tas utgangspunkt i at uavhengighet kan sies å foreligge dersom det ikke er noen ervervsmessige, familiemessige eller andre bånd til foretaket eller dets kontrollerende aksjonær, eller til disses ledelse som kan gi anledning til en interessekonflikt som kan påvirke vedkommendes dømmekraft.

NUES- anbefalingen

Kapittel 9 sier at flertallet av revisjonsutvalgets medlemmer bør være uavhengige av virksomheten. Dette uavhengighetsbegrepet er nærmere definert i NUES kapittel 8, som sier følgende:

Generelt vil et styremedlem kunne defineres som uavhengig når vedkommende ikke har forretningsmessige, familiære eller andre relasjoner som må antas å kunne påvirke vedkommendes vurderinger og beslutninger. Det er vanskelig å gi en uttømmende oversikt over hvilke forhold som påvirker et styremedlems uavhengighet. Ved vurderingen av om et styremedlem er uavhengig av selskapets ledelse eller vesentlige forretningsforbindelser bør det blant annet legges vekt på at vedkommende ikke

- har vært ansatt i en ledende stilling i selskapet (eventuelt konsernet) de siste fem år
- mottar annen godtgjørelse enn styrehonoraret fra selskapet (gjelder ikke eventuelle pensjonsutbetalinger)
- har eller representerer forretningsmessige relasjoner med selskapet
- har resultatavhengig styrehonorar eller opsjoner i selskapet
- har kryssrelasjoner med den daglige ledelsen, andre styremedlemmer eller andre tillitsvalgte for aksjeeierne

- har vært partner eller ansatt i selskapets nåværende revisjonsselskap i løpet av de siste 3 år

Guidance on Audit Committees

1.4 While all directors have a duty to act in the interests of the company the audit committee has a particular role, acting independently from the executive, to ensure that the interests of shareholders are properly protected in relation to financial reporting and internal control.

The Combined Code

A.3 Board balance and independence

Main Principle

The board should include a balance of executive and non-executive directors (and in particular independent non-executive directors) such that no individual or small group of individuals can dominate the board's decision taking.

Supporting Principles

The board should not be so large as to be unwieldy. The board should be of sufficient size that the balance of skills and experience is appropriate for the requirements of the business and that changes to the board's composition can be managed without undue disruption.

To ensure that power and information are not concentrated in one or two individuals, there should be a strong presence on the board of both executive and non-executive directors.

The value of ensuring that committee membership is refreshed and that undue reliance is not placed on particular individuals should be taken into account in deciding chairmanship and membership of committees. No one other than the committee chairman and members is entitled to be present at a meeting of the nomination, audit or remuneration committee, but others may attend at the invitation of the committee.

Code provisions

A.3.1 The board should identify in the annual report each non-executive director it considers to be independent ². The board should determine whether the director is independent in character and judgement and whether there are relationships or circumstances which are likely to affect, or could appear to affect, the director's judgement. The board should state its reasons if it determines that a director is independent notwithstanding the existence of relationships or circumstances which may appear relevant to its determination, including if the director:

- has been an employee of the company or group within the last five years;
- has, or has had within the last three years, a material business relationship with the company either directly, or as a partner, shareholder, director or senior employee of a body that has such a relationship with the company;
- has received or receives additional remuneration from the company apart from a director's fee, participates in the company's share option or a performance-related pay scheme, or is a member of the company's pension scheme;
- has close family ties with any of the company's advisers, directors or senior employees;
- holds cross-directorships or has significant links with other directors through involvement in other companies or bodies;

² A.2.2 states that the chairman should, on appointment, meet the independence criteria set out in this provision, but thereafter the test of independence is not appropriate in relation to the chairman.

- represents a significant shareholder; or
- has served on the board for more than nine years from the date of their first election.

A.3.2 Except for smaller companies ³, at least half the board, excluding the chair man, should comprise non-executive directors determined by the board to be independent. A smaller company should have at least two independent non-executive directors.

A.3.3 The board should appoint one of the independent non-executive directors to be the senior independent director. The senior independent director should be available to shareholders if they have concerns which contact through the normal channels of chairman, chief executive or finance director has failed to resolve or for which such contact is inappropriate.

NYSE/SEC (USA)

All audit committee members must satisfy the requirements for independence. Det legges spesielt stor vekt på at:

audit committee members are barred from accepting any consulting, advisory or other compensatory fee from the issuer or any subsidiary thereof, other than in the member's capacity as a member of the board of directors and any board committee. This prohibition will preclude payments to a member as an officer or employee, as well as other compensatory payments.

³ A smaller company is one that is below the FTSE 350 throughout the year immediately prior to the reporting year.

2.4 Kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon

Utgangspunktet er altså at minst ett av medlemmene i revisjonsutvalget skal være uavhengig av virksomheten og ha kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon. I EU's 8. direktiv er det forutsatt at kompetansekravet ikke skal forstås som et krav til formalkompetanse. I Proposisjonen legges det til grunn at det må vurderes konkret om en aktuell kandidat oppfyller kompetansekravet. Det bemerkes også at kravet om at revisjonsutvalget samlet sett skal inneha den kompetanse som ut fra selskapets organisasjon og omfang er nødvendig for å ivareta sine oppgaver, kan medføre at det i noen selskaper ikke er tilstrekkelig at det bare er én person som har kompetanse innen regnskap eller revisjon. Det kan således tenkes at det i noen selskaper er behov for at det i revisjonsutvalget både sitter personer som har kompetanse innen regnskap og innen revisjon, og at det etter forholdene også kan være nødvendig at revisjonsutvalget har medlemmer med andre former for kompetanse enn den som konkret er nevnt.

Det fremgår klart av Proposisjonen at det ikke foreligger krav til formell utdanning. Siden revisjonsutvalget skal bestå av styremedlemmer, vil det være generalforsamlingens plikt å påse at de som velges oppfyller kravet. En vurdering av kandidatens kompetansemessige forutsetninger må dermed forutsettes å ligge i innstillingen av kandidaten, og det vil være generalforsamlingen som må ta stilling til om en konkret kandidats realkompetanse kan anses tilstrekkelig. Ifølge Proposisjonen er det ikke hensiktsmessig å oppstille en oppregning av kvalifikasjoner som må oppfylles. Det fremgår at terskelen anses å bli lagt svært høyt hvis det kreves kvalifikasjoner som godkjent revisor, som finansdirektør eller som leder av internrevisjonsenheten i et børsnotert foretak. I følge Proposisjonen antas det at realkompetanse tilegnet i en lavere stilling enn de nevnte etter en konkret vurdering vil kunne være tilstrekkelig, avhengig av virksomhetens art og omfang.

Proposisjonen

Etter departementets vurdering kan det reises spørsmål om det burde gjøres gjeldende en begrensning mot at styremedlemmer som er ansatt i foretaket i ikkeledende stillinger (og da forutsetningsvis særlig ansatte-valgte styrerepresentanter) er medlemmer i revisjonsutvalget. Departementet viser i den forbindelse til at hensikten med kravet til revisjonsutvalg er å sikre en behandling av forhold knyttet til internkontroll, risikostyring og finansiell rapportering som reelt sett er uavhengig av selskapets ledelse, og at ansatterepresentanter ofte vil kunne befinne seg i en posisjon som kan være utsatt for press fra ledelsen. Dette tilsier at ansatterepresentanter ikke generelt kan anses for å være fullstendig uavhengige. Departementet viser imidlertid til at ansatterepresentanter ofte har en særlig kompetanse når det gjelder selskapets forhold, og ofte også vil være i en særstilling når det gjelder mulighetene for å oppdage og påpeke feil og/eller misligheter i selskapet. Etter departementets syn bør revisjonsutvalg ikke uten videre avskjæres denne typen kompetanse. Etter departementets vurdering vil hensynet til revisjonsutvalgets uavhengighet være tilstrekkelig sikret ved at det presiseres at en ansatterepresentant ikke kan sitte i revisjonsutvalget i egenskap av å være medlemmet som skal ha revisjons- eller regnskapsfaglig kvalifikasjoner, og som skal være uavhengig.

Guidance on Audit Committees

Skills, experience and training

2.16 It is desirable that the committee member whom the board considers to have recent and relevant financial experience should have a professional qualification from one of the professional accountancy bodies. The need for a degree of financial literacy among the other members will vary according to the nature of the company, but experience of corporate financial matters will normally be required. The availability of appropriate financial expertise will be particularly important where the company's activities involve specialised financial activities.

2.17 The company should provide an induction programme for new audit committee members. This should cover the role of the audit committee, including its terms of reference and expected time commitment by members; and an overview of the company's business, identifying the main business and financial dynamics and risks. It could also include meeting some of the company staff.

2.18 Training should also be provided to members of the audit committee on an ongoing and timely basis and should include an understanding of the principles of and developments in financial reporting and related company law. In appropriate cases, it may also include, for example, understanding financial statements, applicable accounting standards and recommended practice; the regulatory framework for the company's business; the role of internal and external auditing and risk management.

2.19 The induction programme and ongoing training may take various forms, including attendance at formal courses and conferences, internal company talks and seminars, and briefings by external advisers.

NYSE/SEC (USA)

7. (a) The audit committee must have a minimum of three members. Commentary: Each member of the audit committee must be financially literate, as such qualification is interpreted by the company's board in its business judgment, or must become financially literate within a reasonable period of time after his or her appointment to the audit committee. In addition, at least one member of the audit committee must have accounting or related financial management expertise, as the company's board interprets such qualification in its business judgment.

3. Mandat for revisjonsutvalget

Styret må vedta et mandat for revisjonsutvalget, der utvalgets ansvarsområder og kompetanse fastsettes. Mandatet bør skreddersys til den enkelte virksomhet. Mandatet skal være presist mht hvordan utvalget og det samlede styret skal samarbeide, samt hvilke forhold det samlede styret vil sikre seg å få opplysninger om og hvor raskt dette skal skje. Mandatet bør gjennomgås og oppdateres årlig. Forslag til mandater er vedlagt i Bilag 1 og Bilag 2 (en kort og en lang versjon).

NUES-Anbefalingen

Kapittel 9 sier følgende om dette: Hvis det etableres styreutvalg, bør styret fastsette instruks for disse. Styreutvalgene bør ha anledning til å trekke på ressurser i selskapet, eller hente råd og anbefalinger fra andre kilder utenfor selskapet.

The Combined Code

C.3.3 The terms of reference of the audit committee, including its role and the authority delegated to it by the board, should be made available. A separate section of the annual report should describe the work of the committee in discharging those responsibilities.

Guidance on Audit Committees

2.2 The main role and responsibilities of the audit committee should be set out in written terms of reference and should include:

- to monitor the integrity of the financial statements of the company and any formal announcements relating to the company's financial performance, reviewing significant financial reporting judgements contained in them;

- to review the company's internal financial controls and, unless expressly addressed by a separate board risk committee composed of independent directors or by the board itself, the company's internal control and risk management systems;
- to monitor and review the effectiveness of the company's internal audit function;
- to make recommendations to the board, for it to put to the shareholders for their approval in general meeting, in relation to the appointment of the external auditor and to approve the remuneration and terms of engagement of the external auditor;
- to review and monitor the external auditor's independence and objectivity and the effectiveness of the audit process, taking into consideration relevant UK professional and regulatory requirements;
- to develop and implement policy on the engagement of the external auditor to supply non-audit services, taking into account relevant ethical guidance regarding the provision of non-audit services by the external audit firm;

and to report to the Board, identifying any matters in respect of which it considers that action or improvement is needed, and making recommendations as to the steps to be taken.

3.2 The terms of reference should be tailored to the particular circumstances of the company.

3.3 The audit committee should review annually its terms of reference and its own effectiveness and recommend any necessary changes to the board.

3.4 The board should review the audit committee's effectiveness annually.

NYSE/SEC (USA)

7. (c) The audit committee must have a written charter that addresses:

(i) the committee's purpose – which, at minimum, must be to:

(A) assist board oversight of (1) the integrity of the company's financial statements, (2) the company's compliance with legal and regulatory requirements, (3) the independent auditor's qualifications and independence, and (4) the performance of the company's internal audit function and independent auditors; and

(B) prepare an audit committee report as required by the SEC to be included in the company's annual proxy statement;

(ii) an annual performance evaluation of the audit committee; and

(iii) the duties and responsibilities of the audit committee – which, at a minimum, must include those set out in Rule 10A 3(b)(2), (3), (4) and (5) of the Exchange Act, as well as to:

(A) at least annually, obtain and review a report by the independent auditor describing: the firm's internal quality-control procedures; any material issues raised by the most recent internal quality-control review, or peer review, of the firm, or by any inquiry or investigation by governmental or professional authorities, within the preceding five years, respecting one or more independent audits carried out by the firm, and any steps taken to deal with any such issues; and (to assess the auditor's independence) all relationships between the independent auditor and the company;

(B) discuss the company's annual audited financial statements and quarterly financial statements with management and the independent auditor, including the company's disclosures under "Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and Results of Operations;

(C) discuss the company's earnings press releases, as well as financial information and earnings guidance provided to analysts and rating agencies;

(D) discuss policies with respect to risk assessment and risk management;

(E) meet separately, periodically, with management, with internal auditors (or other personnel responsible for the internal audit function) and with independent auditors;

(F) review with the independent auditor any audit problems or difficulties and management's response;

(G) set clear hiring policies for employees or former employees of the independent auditors; and

(H) report regularly to the board of directors.

4. Revisjonsutvalgets oppgaver

4.1 Lovens minimumskrav

Revisjonsutvalgets oppgaver skal iflg. allmennaksjelovens nye § 6-43 være:

- a) *forberede styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen*
- b) *overvåke systemene for internkontroll og risikostyring samt selskapets internrevisjon om slik funksjon er etablert*
- c) *ha løpende kontakt med selskapets valgte revisor om revisjonen av årsregnskapet*
- d) *vurdere og overvåke revisors uavhengighet, jfr.revisorlovens kapittel 4, herunder særlig i hvilken grad andre tjenester enn revisjon som er levert av revisor eller revisjonsselskapet utgjør en trussel mot revisors uavhengighet*

I hht Proposisjonen er det også forutsatt at i forbindelse med valg av revisor skal det innstillende organ (styre, valgkomite el.l) innhente revisjonsutvalgets uttalelse og denne skal deretter følge innstillingen.

Det er ikke nærmere definert hva som ligger i ordbruken "forberede"; "overvåke" eller "ha løpende kontakt med". I tolkningen av hvordan revisjonsutvalget rent konkret skal utføre sine oppgaver i forhold til disse begrepene kan det tas utgangspunkt i at revisjonsutvalget ikke er et utførende organ med operasjonelle oppgaver. Det er i utgangspunkt ingen begrensninger i hvem det kan snakke med. Det kan stille spørsmål til selskapets revisor og det bør ha anledning til å søke råd og bistand fra eksterne rådgivere.

The Combined Code

The main role and responsibilities of the audit committee should be set out in written terms of reference and should include:

- monitor the integrity of the financial statements of the company, and any formal announcements relating to the company's financial performance, reviewing significant financial reporting judgements contained in them;
- review the company's internal financial controls and, unless expressly addressed by a separate board risk committee composed of independent directors, or by the board itself, to review the company's internal control and risk management systems;
- monitor and review the effectiveness of the company's internal audit function;
- make recommendations to the board, for it to put to the shareholders for their approval in general meeting, in relation to the appointment of the external auditor and to approve the remuneration and terms of engagement of the external auditor;
- review and monitor the external auditor's independence and objectivity and the effectiveness of the audit process, taking into consideration relevant UK professional and regulatory requirements;
- develop and implement policy on the engagement of the external auditor to supply non-audit services, taking into account relevant ethical guidance regarding the provision of non-audit services by the external audit firm;

and to report to the board, identifying any matters in respect of which it considers that action or improvement is needed and making recommendations as to the steps to be taken.

Guidance on Audit Committees

1.9 Many of the core functions of audit committees set out in this guidance are expressed in terms of 'oversight', 'assessment' and 'review' of a particular function. It is not the duty of audit committees to carry out functions that properly belong to others, such as the company's management in the preparation of the financial statements or the auditors in the planning or conducting of audits. To do so could undermine the responsibility of management and auditors. Audit committees should, for example, satisfy themselves that there is a proper system and allocation of responsibilities for the day-to-day monitoring of financial controls but they should not seek to do the monitoring themselves.

1.10 However, the high-level oversight function may lead to detailed work. The audit committee must intervene if there are signs that something may be seriously amiss. For example, if the audit committee is uneasy about the explanations of management and auditors about a particular financial reporting policy decision, there may be no alternative but to grapple with the detail and perhaps to seek independent advice.

4.2 Forberede styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen

4.2.1 Regnskapsrapporteringsprosessen

Revisjonsutvalget bør gjennomgå de prosesser og interne kontroller som knytter seg til regnskapsavleggelsen og utgivelse av annen finansiell informasjon. Det er ikke kun årsrapporten, men all finansiell rapportering inkl. halvårs- og kvartalsrapporter som bør gjennomgås.

Det bør foreligge en beskrivelse av regnskapsrapporteringsprosessen og de vesentligste kontroller som knytter seg til denne. Revisjonsutvalget bør gjennomgå de policier, manualer, prosedyrer mv. innenfor vesentlige områder i forbindelse med regnskapsavleggelsen, som styret og /eller den daglige ledelse har vedtatt og implementert.

Revisjonsutvalget bør overvåke at alle (vesentlige) enheter (datterselskaper m.v.) har rapportert innenfor tidsfristen og i overensstemmelse med gjeldende lovgivning, forskrifter, standarder m.v., samt at det er gjennomført den nødvendige kontroll av denne rapporteringen.

4.2.2 Regnskapsavleggelsen

Revisjonsutvalget bør gjennomgå regnskapspraksis, vesentlige regnskapsmessige skjønn samt uvanlige poster og poster av engangskarakter, samt vurdere poster som inneholder vesentlige vurderingss spørsmål.

Revisjonsutvalget bør gjennomgå årsrapporten og de deler av denne som planlegges offentliggjort på selskapets hjemmeside, herunder omtalen av Eierstyring og Selskapsledelse (Corporate Governance).

Revisjonsutvalget bør også gjennomgå at gjeldende regler for årsrapporten, halvårs-, kvartals- eller en annen meddelelse er overholdt (Compliance).

Guidance on Audit Committees

About "Financial reporting"

2.2 (utdrag): to monitor the integrity of the financial statements of the company and any formal announcements relating to the company's financial performance, reviewing significant financial reporting judgements contained in them.

4. Role and responsibilities - Financial reporting

4.1 The audit committee should review the significant financial reporting issues and judgements made in connection with the preparation of the company's financial statements, interim reports, preliminary announcements and related formal statements.

4.2 It is management's, not the audit committee's, responsibility to prepare complete and accurate financial statements and disclosures in accordance with financial reporting standards and applicable rules and regulations. However the audit committee should consider significant accounting policies, any changes to them and any significant estimates and judgements. The management should inform the audit committee of the methods used to account for significant or unusual transactions where the accounting treatment is open to different approaches. Taking into account the external auditor's view, the audit committee should consider whether the company has adopted appropriate accounting policies and, where necessary, made appropriate estimates and judgements. The audit committee should review the clarity and completeness of disclosures in the financial statements and consider whether the disclosures made are set properly in context.

4.3 Where, following its review, the audit committee is not satisfied with any aspect of the proposed financial reporting by the company, it shall report its views to the board.

4.4 The audit committee should review related information presented with the financial statements, including the operating and financial review, and corporate governance statements relating to the audit and to risk management. Similarly, where board approval is required for other statements containing financial information (for example, summary financial statements, significant financial returns to regulators and release of price sensitive information), whenever practicable (without being inconsistent with any requirement for prompt reporting under the Listing Rules) the audit committee should review such statements first.

NYSE/SEC (USA)

7. (B) discuss the company's annual audited financial statements and quarterly financial statements with management and the independent auditor, including the company's disclosures under "Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and Results of Operations;

(C) discuss the company's earnings press releases, as well as financial information and earnings guidance provided to analysts and rating agencies;

Commentary: The audit committee's responsibility to discuss earnings releases, as well as financial information and earnings guidance, may be done generally (i.e., discussion of the types of information to be disclosed and the type of presentation to be made). The audit committee need not discuss in advance each earnings release or each instance in which a company may provide earnings guidance.

4.3 Overvåke systemene for internkontroll og risikostyring samt selskapets intern revisjon om slik funksjon er etablert

Dette er de prosedyrer, systemer og interne kontroller som styret og/eller den daglige ledelse har vedtatt og besluttet innført i virksomheten. Typisk omfatter det styre- og/eller ledelsesgodkjente policies innenfor vesentlige områder herunder etiske retningslinjer og beskrivelse av forretningsprosesser og interne kontroller, f.eks. arbeidsdeling, avstemming, fullmakter og attestasjoner.

Det bør foreligge en beskrivelse av systemene for intern kontroll og risikostyring, og de vesentligste kontroller som knytter seg til disse. Revisjonsutvalget bør gjennomgå de policier, manualer, prosedyrer m.v. innenfor vesentlige områder i forbindelse med systemene for intern kontroll og risikostyring, som styret og/eller den daglige ledelse har vedtatt og implementert.

NUES-Anbefalingen

Kapittel 10 inneholder en rekke punkter om internkontroll og risikostyring. Slik kapittel 10 er skrevet er det styret som blir anbefalt å gjennomføre diverse oppgaver innenfor disse områdene. Det er imidlertid naturlig at revisjonsutvalget tar en aktiv rolle innenfor disse områdene som en del av sin overvåkning av systemene for internkontroll og risikostyring.

NUES kapittel 10 sier følgende:

Styret skal påse at selskapet har god internkontroll og hensiktsmessige systemer for risikostyring i forhold til omfanget og arten av selskapets virksomhet. Internkontrollen og systemene bør også omfatte selskapets verdigrunnlag og etiske retningslinjer. Styret bør årlig foreta en gjennomgang av selskapets viktigste risikoområder og den interne kontroll. Styret bør i årsrapporten gi en beskrivelse av hovedelementene i selskapets interne kontroll og risikostyringssystemer knyttet til dets finansielle rapportering. Disse punktene er utdypet ytterligere i kapittel 10.

Guidance on Audit Committees**About "Internal control and risk management systems"**

2.2 (utdrag): to review the company's internal financial controls and, unless expressly addressed by a separate board risk committee composed of independent directors or by the board itself, the company's internal control and risk management systems.

4.5 The audit committee should review the company's internal financial controls (that is, the systems established to identify, assess, manage and monitor financial risks); and unless expressly addressed by a separate board risk committee comprised of independent directors or by the board itself, the company's internal control and risk management systems.

4.6 The company's management is responsible for the identification, assessment, management and monitoring of risk, for developing, operating and monitoring the system of internal control and for providing assurance to the board that it has done so. Except where the board or a risk committee is expressly responsible for reviewing the effectiveness of the internal control and risk management systems, the audit committee should receive reports from management on the effectiveness of the systems they have established and the conclusions of any testing carried out by internal and external auditors.

4.7 Except to the extent that this is expressly dealt with by the board or risk committee, the audit committee should review and approve the statements included in the annual report in relation to internal control and the management of risk.

NYSE/SEC (USA)

7. (D) discuss policies with respect to risk assessment and risk management;

Commentary: While it is the job of the CEO and senior management to assess and manage the company's exposure to risk, the audit committee must discuss guidelines and policies to govern the process by which this is handled. The audit committee should discuss the company's major financial risk exposures and the steps management has taken to monitor and control such exposures. The audit committee is not required to be the sole body responsible for risk assessment and management, but, as stated above, the committee must discuss guidelines and policies to govern the process by which risk assessment and management is undertaken. Many companies, particularly financial companies, manage and assess their risk through mechanisms other than the audit committee. The processes these companies have in place should be reviewed in a general manner by the audit committee, but they need not be replaced by the audit committee.

Guidance on Audit Committees

About statements included in the annual report

4.7 Except to the extent that this is expressly dealt with by the board or risk committee, the audit committee should review and approve the statements included in the annual report in relation to internal control and the management of risk.

4.3.1 Misligheter

Vurdering av risikoen for misligheter og de interne kontroller som er etablert med henblikk på å forebygge risikoen for dette, er en naturlig del av et revisjonsutvalgs arbeid.

4.3.2 Intern revisjon

Allmennaksjeloven krever kun at revisjonsutvalget skal overvåke systemene for selskapets internrevisjon om slik funksjon er etablert. Ytterligere veiledning må finnes andre steder.

Interne revisjonsavdelinger bør forankres i styret ved revisjonsutvalget. Det er kun en intern revisjonsavdeling som bør høre inn under revisjonsutvalget. En controller- og/eller compliance-avdeling bør høre inn under den daglige ledelsen

Revisjonsutvalget bør være involvert i beslutninger om utvelgelse, ansettelse og avskjedigelse av leder for internrevisjon. Den interne revisjonsplanen, bemanning, kvalifikasjoner og budsjett hører også inn under revisjonsutvalgets oppgaver.

Guidance on Audit Committees

About “The internal audit process”:

4.9 The audit committee should monitor and review the effectiveness of the company’s internal audit function. Where there is no internal audit function, the audit committee should consider annually whether there is a need for an internal audit function and make a recommendation to the board, and the reasons for the absence of such a function should be explained in the relevant section of the annual report.

4.10 The need for an internal audit function will vary depending on company specific factors including the scale, diversity and complexity of the company’s activities and the number of employees, as well as cost/benefit considerations. Senior management and the board may desire objective assurance and advice on risk and control. An adequately resourced internal audit function (or its equivalent where, for example, a third party is contracted to perform some or all of the work concerned) may provide such assurance and advice. There may be other functions within the company that also provide assurance and advice covering specialist areas such as health and safety, regulatory and legal compliance and environmental issues.

4.11 When undertaking its assessment of the need for an internal audit function, the audit committee should also consider whether there are any trends or current factors relevant to the company’s activities, markets or other aspects of its external environment, that have increased, or are expected to increase, the risks faced by the company. Such an increase in risk may also arise from internal factors such as organizational restructuring or from changes in reporting processes or underlying information systems. Other matters to be taken into account may include adverse trends evident from the monitoring of internal control systems or an increased incidence of unexpected occurrences.

4.12 In the absence of an internal audit function, management needs to apply other monitoring processes in order to assure itself, the audit committee and the board that the system of internal control is functioning as intended. In these circumstances, the audit committee will need to assess whether such processes provide sufficient and objective assurance.

4.13 The audit committee should review and approve the internal audit function’s remit, having regard to the complementary roles of the internal and external audit functions. The audit committee should ensure that the function has the necessary resources and access to information to enable it to fulfil its mandate, and is equipped to perform in accordance with appropriate professional standards for internal auditors⁴.

4.14 The audit committee should approve the appointment or termination of appointment of the head of internal audit.

4.15 In its review of the work of the internal audit function, the audit committee should, inter alia:

- ensure that the internal auditor has direct access to the board chairman and to the audit committee and is accountable to the audit committee;
- review and assess the annual internal audit work plan;
- receive a report on the results of the internal auditors’ work on a periodic basis;
- review and monitor management’s responsiveness to the internal auditor’s findings and recommendations;
- meet with the head of internal audit at least once a year without the presence of management; and
- monitor and assess the role and effectiveness of the internal audit function in the overall context of the company’s risk management system.

⁴ Note: Ytterligere veiledning kan finnes på The Institute of Internal Auditors’ Code of Ethics og The International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing (www.theiia.org/guidance/standards-and-guidance/).

NYSE/SEC (USA)

7.(d) Each listed company must have an internal audit function.

Commentary: Listed companies must maintain an internal audit function to provide management and the audit committee with ongoing assessments of the company's risk management processes and system of internal control. A company may choose to outsource this function to a third party service provider other than its independent auditor.

4.4 Ha løpende kontakt med selskapets valgte revisor om revisjonen av årsregnskapet

Det er ikke utdypet i lovgivningen eller i Proposisjonen nøyaktig hva denne løpende kontakten innebærer. Det er imidlertid ingen tvil om, at revisor er ansvarlig for å utføre revisjonen og at revisor aldri kan bli underlagt noen instruksjon fra revisjonsutvalget.

Det er naturlig at revisjonsutvalget forsikrer seg om at den lovpålagte revisjon av årsregnskapet m.v. gjennomføres av uavhengige revisorer, at det foreligger en revisjons- og honoraravtale, at det er utarbeidet en revisjonsstrategi og plan inkl. bemanningsplan, samt at revisjonen utføres effektivt.

Revisjonsutvalget bør hvert år gjennomgå revisjonsstrategien og revisjonsplanen for året. Revisjonsutvalget bør overordnet vurdere fastleggelsen av revisors vesentlighetsnivå og de ressurser (bemanning og kvalifikasjoner) som skal anvendes i gjennomføringen av revisjonen.

Revisjonsutvalget bør vurdere revisjonsprosessens hensiktsmessighet og effektivitet. Dette inkluderer bl.a. en vurdering av i hvilket omfang revisor har utført de planlagte oppgaver, samt hvorfor det eventuelt er foretatt endringer i forhold til revisors opprinnelige planer.

Revisjonsutvalget bør sammen med den valgte revisor gjennomgå de vesentligste forhold som er konstatert gjennom revisjonen.

Der bør skje en diskusjon om vesentlige regnskaps- og revisjonsmessige skjønn samt begrunnelsen og dokumentasjonen av dette.

Ikke-korrigererte feil og manglende oppfyllelse av opplysningskrav bør gjennomgå sammen med begrunnelsen for at feilene ikke er rettet.

Revisjonsutvalgets arbeid omfatter innhentelse av tilbakemelding om revisjonen fra personer som sitter sentralt i virksomheten i forhold til revisjon og regnskapsavleggelse, herunder eksempelvis CFO, leder for den interne revisjon, controller m.v.

Revisjonsutvalget bør forsikre seg om at den daglige ledelse følger opp svakheter, feil, mangler m.v.

NUES-Anbefalingen**Kapittel 15 sier om revisors rolle:**

Revisor bør årlig fremlegge for revisjonsutvalget hovedtrekkene i en plan for gjennomføring av revisjonsarbeidet. Revisor bør delta i styremøter som behandler årsregnskapet. I møtene bør revisor gjennomgå eventuelle vesentlige endringer i selskapets regnskapsprinsipper, vurdering av vesentlige regnskapsestimater og alle vesentlige forhold hvor det har vært uenighet mellom revisor og administrasjonen. Revisor bør minst en gang i året gjennomgå med revisjonsutvalget selskapets interne kontroll, herunder identifiserte svakheter og forslag til forbedringer. Styret og revisor bør ha minst et møte i året uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelse er til stede. Disse forholdene er ytterligere utdypet i kap. 15.

Guidance on Audit Committees**About "The external audit process"**

4.16 The audit committee is the body responsible for overseeing the company's relations with the external auditor.

Terms and Remuneration

4.23 The audit committee should approve the terms of engagement and the remuneration to be paid to the external auditor in respect of audit services provided.

4.24 The audit committee should review and agree the engagement letter issued by the external auditor at the start of each audit, ensuring that it has been updated to reflect changes in circumstances arising since the previous year. The scope of the external audit should be reviewed by the audit committee with the auditor. If the audit committee is not satisfied as to its adequacy it should arrange for additional work to be undertaken.

4.25 The audit committee should satisfy itself that the level of fee payable in respect of the audit services provided is appropriate and that an effective audit can be conducted for such a fee.

Annual audit cycle

4.35 At the start of each annual audit cycle, the audit committee should ensure that appropriate plans are in place for the audit.

4.36 The audit committee should consider whether the auditor's overall work plan, including planned levels of materiality, and proposed resources to execute the audit plan appears consistent with the scope of the audit engagement, having regard also to the seniority, expertise and experience of the audit team.

4.37 The audit committee should review, with the external auditors, the findings of their work. In the course of its review, the audit committee should:

- discuss with the external auditor major issues that arose during the course of the audit and have subsequently been resolved and those issues that have been left unresolved;
- review key accounting and audit judgements; and
- review levels of errors identified during the audit, obtaining explanations from management and, where necessary the external auditors, as to why certain errors might remain unadjusted.

4.38 The audit committee should also review the audit representation letters before signature by management and give particular consideration to matters where representation has been requested that relate to non-standard issues. The committee should consider whether the information provided is complete and appropriate based on its own knowledge.

4.39 As part of the ongoing monitoring process, the audit committee should review the management letter (or equivalent). The audit committee should review and monitor management's responsiveness to the external auditor's findings and recommendations.

4.40 At the end of the annual audit cycle, the audit committee should assess the effectiveness of the audit process. In the course of doing so, the audit committee should:

- review whether the auditor has met the agreed audit plan and understand the reasons for any changes, including changes in perceived audit risks and the work undertaken by the external auditors to address those risks;
- consider the robustness and perceptiveness of the auditors in their handling of the key accounting and audit judgements identified and in responding to questions from the audit committees, and in their commentary where appropriate on the systems of internal control;
- obtain feedback about the conduct of the audit from key people involved, e.g. the finance director and the head of internal audit; and
- review and monitor the content of the external auditor's management letter, in order to assess whether it is based on a good understanding of the company's business and establish whether recommendations have been acted upon and, if not, the reasons why they have not been acted upon.

4.5 Vurdere og overvåke revisors uavhengighet, jfr revisorlovens kap. 4, herunder særlig i hvilken grad andre tjenester enn revisjon som er levert av revisor eller revisjonsselskapet utgjør en trussel mot revisors uavhengighet.

Revisjonsutvalget bør innhente opplysninger om de policies og prosesser som revisjonsselskapet har, for å sikre og opprettholde uavhengigheten og overvåke overholdelsen av relevante uavhengighetskrav.

Revisjonsutvalget bør overvåke revisjonsselskapets overholdelse av gjeldende lovgivning og etiske standarder i relasjon til uavhengighet herunder partnerrotasjon.

Revisjonsutvalget bør vurdere de ikke-revisjonstjenestene som revisjonsselskapet leverer, for å redusere risikoen for at disse tjenestene påvirker revisors uavhengighet og objektivitet. Vi har erfart at Kredittilsynet kan stille spørsmålstegn ved honorar for ikke-revisjonstjenester som overstiger revisjonshonoraret.

Revisjonsutvalget bør i samarbeid med styret fastlegge retningslinjer for eventuell ansettelse av tidligere medarbeidere i revisjonsselskapet særlig i hva angår de ansvarlige partnere og de personer som har deltatt i revisjonsteamet.

Målet med bestemmelsen er å sikre at revisor er og blir uavhengig og objektiv.

4.5.1 Revisors uavhengighet

Lovgivningen og de internasjonale revisjonsstandards krav til revisors uavhengighet strammes stadig til. De til enhver tid gjeldende regler skal minimum oppfylles. Alle deler av samarbeidet mellom virksomheten og revisor, henholdsvis revisjonsselskapet skal vurderes og overvåkes.

NUES-Anbefalingen

Kapittel 15 sier blant annet følgende:

Styret bør fastsette retningslinjer for den daglige ledelsens adgang til å benytte revisor til andre tjenester enn revisjon.

Guidance on Audit Committees

About Independence, including the provision of non-audit services

4.26 The audit committee should assess the independence and objectivity of the external auditor annually, taking into consideration relevant UK law, regulation and professional requirements. This assessment should involve a consideration of all relationships between the company and the audit firm (including the provision of non-audit services) and any safeguards established by the external auditor. The audit committee should consider whether, taken as a whole and having regard to the views, as appropriate, of the external auditor, management and internal audit, those relationships appear to impair the auditor's independence and objectivity.

4.27 The audit committee should seek reassurance that the auditors and their staff have no financial, business, employment or family and other personal relationship with the company which could adversely affect the auditor's Independence and objectivity, taking account of relevant Ethical Standards. The audit committee should seek from the audit firm, on an annual basis, information about policies and processes for maintaining independence and monitoring compliance with relevant requirements, including current requirements regarding the rotation of audit partners and staff.

4.28 The audit committee should agree with the board the company's policy for the employment of former employees of the external auditor, paying particular attention to the policy regarding former employees of the audit firm who were part of the audit team and moved directly to the company. This should be drafted taking into account the relevant ethical guidelines governing the accounting profession. The audit committee should monitor application of the policy, including the number of former employees of the external auditor currently employed in senior positions in the company, and consider whether in the light of this there has been any impairment, or appearance of impairment, of the auditor's independence and objectivity in respect of the audit.

4.29 The audit committee should monitor the external audit firm's compliance with relevant Ethical Standards relating to the rotation of audit partners, the level of fees that the company pays in proportion to the overall fee income of the firm, or relevant part of it ⁵, and other related regulatory requirements.

4.5.2 Ytterligere tjenesteytelser (non-audit services)

Målet med å utarbeide retningslinjer innenfor dette området bør være å kunne anvende revisjonsselskapet så hensiktsmessig som mulig samtidig med at det ikke oppstår risiko for at dette påvirker revisors uavhengighet og objektivitet.

Revisjonsutvalget bør vurdere den kompetanse revisjonsselskapet innehar innenfor relevante ikke-revisjonstjenester, samt overvåke hvorvidt det foreligger tilstrekkelige rutiner som sikrer at det ikke oppstår trusler mot revisors uavhengighet og objektivitet i forhold til revisjonen.

Revisjonsutvalget bør innstille til styret hvilke ikke-revisjonsoppgaver revisjonsselskapet kan påta seg, eventuelle maksimalhonorarer, samt eventuelle individuelle og/eller samlede honorarbegrensninger det kan arbeides innenfor.

Et eksempel på en policy for revisjonsselskapets levering av ikke-revisjonstjenester (non-audit services) fremgår av bilag 4.

Guidance on Audit Committees

4.30 The audit committee should develop and recommend to the board the company's policy in relation to the provision of non-audit services by the auditor. The audit committee's objective should be to ensure that the provision of such services does not impair the external auditor's independence or objectivity. In this context, the audit committee should consider:

- whether the skills and experience of the audit firm make it a suitable supplier of the non audit service;

- whether there are safeguards in place to ensure that there is no threat to objectivity and independence in the conduct of the audit resulting from the provision of such services by the external auditor;
- the nature of the non-audit services, the related fee levels and the fee levels individually and in aggregate relative to the audit fee; and
- the criteria which govern the compensation of the individuals performing the audit.

4.31 The audit committee should set and apply a formal policy specifying the types of non-audit work:

- from which the external auditors are excluded;
 - for which the external auditors can be engaged without referral to the audit committee; and
 - for which a case-by-case decision is necessary.
- In addition, the policy may set fee limits generally or for particular classes of work.

4.32 In the third category, if it is not practicable to give approval to individual items in advance, it may be appropriate to give a general pre-approval for certain classes for work, subject to a fee limit determined by the audit committee and ratified by the board. The subsequent provision of any service by the auditor should be ratified at the next meeting of the audit committee.

4.33 In determining the policy, the audit committee should take into account relevant Ethical Standards regarding the provision of non-audit services by the external audit firm, and in principle should not agree to the auditor providing a service if, having regard to the ethical guidance, the result is that:

- the external auditor audits its own firm's work;
- the external auditor makes management decisions for the company;
- a mutuality of interest is created;

⁵ Note: "Where the audit firm's profits are not shared on a firm-wide basis, the relevant part of the firm is that by reference to which the audit engagement partner's profit share is calculated.

- the external auditor develops close personal relationships with the company's personnel; or
- the external auditor is put in the role of advocate for the company.

The audit committee should satisfy itself that any safeguards required by Ethical Standards are implemented.

4.34 The annual report should explain to shareholders how, if the auditor provides non-audit services, auditor objectivity and independence is safeguarded.

4.6 Det øverste ledelsesorgans (styret eller valgkomiteens) forslag om valg av revisor skal baseres på en innstilling fra revisjonsutvalget

Som tidligere nevnt skal det øverste ledelsesorgan (styret eller valg-komiteens) forslag til valg av revisor ihht Proposisjonen baseres på en innstilling fra revisjonsutvalget.

Guidance on Audit Committees:

4.16 The audit committee is the body responsible for overseeing the company's relations with the external auditor.

Appointment

4.17 The audit committee should have primary responsibility for making a recommendation on the appointment, reappointment and removal of the external auditors. If the board does not accept the audit committee's recommendation, it should include in the annual report, and in any papers recommending appointment or reappointment, a statement from the audit committee explaining its recommendation and should set out reasons why the board has taken a different position.

4.18 The audit committee's recommendation to the board should be based on the assessments referred to below. If the audit committee recommends considering the selection of possible new appointees as external auditors, it should oversee the selection process.

4.19 The audit committee should assess annually the qualification, expertise and resources, and independence (see below) of the external auditors and the effectiveness of the audit process. The assessment should cover all aspects of the audit service provided by the audit firm, and include obtaining a report on the audit firm's own internal quality control procedures and consideration of audit firms' annual transparency reports, where available. It might also be appropriate for the audit committee to consider whether there might be any benefit in using firms from more than one audit network.

4.21 The audit committee should consider the need to include the risk of the withdrawal of their auditor from the market in their risk evaluation and planning.

4.22 The audit committee section of the annual report should explain to shareholders how it reached its recommendation to the board on the appointment, reappointment or removal of the external auditors. This explanation should normally include supporting information on tendering frequency, the tenure of the incumbent auditor, and any contractual obligations that acted to restrict the audit committee's choice of external auditors.

5. Revisjonsutvalgets møter

Revisjonsutvalgets leder er ansvarlig for å innkalle til møter, fastlegge agendaen for møtene, samt å lede disse. Det skal minst avholdes det antall møter som sikrer at revisjonsutvalget kan utføre de oppgaver og ta den rolle og det ansvar, som er fastlagt i utvalgets mandat.

5.1 Årsplan

Det er hensiktsmessig at det hvert år utarbeides en plan⁶ som sikrer at alle områder som skal behandles i utvalget blir behandlet til rett tid og at det er avsatt tilstrekkelig tid til denne behandlingen (forslag til årsplan er vedlagt i bilag 3).

5.2 Antall møter

Antallet møter kan neppe være mindre enn fire pr. år. Dette blant annet med hensyn til at den typiske børsnoterte virksomhet utsteder årsrapporter, halvårsrapporter og kvartalsrapporter i alt minimum 4 ganger i året. Utover behandlingen av regnskapsrapportene skal revisjonsutvalget ha tid til å gjennomgå selskapets risikostyring, internkontroll, internrevisjon og andre oppgaver som er ilagt utvalget. Dette kan medføre behov for flere enn de nevnte fire møtene.

NUES-Anbefalingen

Kapittel 15 sier følgende:

Styret og revisor bør ha minst ett møte i året uten at daglig leder eller andre fra den daglige ledelsen er tilstede.

KPMG analyse av arbeidet i revisjonsutvalg

Iflg. KPMGs 2008/09-analyse⁷ av arbeidet i revisjonsutvalg, er det gjennomsnittlige antall møter internasjonalt ca. 7, hvorav 5-6 er face-to-face-møter og ett er et telefonmøte. Face-to-face-møtene varer typisk ca 3 timer. Leder for revisjonsutvalget må forvente å bruke mer tid enn de øvrige medlemmer.

5.3 Andre ledelsesmedlemmers deltagelse i revisjonsutvalgets møter

For å sikre utvalgets selvstendighet og objektivitet bør andre ledelsesmedlemmer kun delta i utvalgets møter etter invitasjon fra utvalget.

Utvalget kan invitere eller innkalle bestemte medarbeidere eller eksterne sakkyndige til sine møter. Typisk vil selskapets CFO/økonomidirektør og lederen for intern revisjon, samt den ansvarlige revisjonspartner delta i en stor del av møtene.

Guidance on Audit Committees

About meetings of the audit committee

2.6 It is for the audit committee chairman, in consultation with the company secretary, to decide the frequency and timing of its meetings. There should be as many meetings as the audit committee's role and responsibilities require. It is recommended there should be not fewer than three meetings during the year, held to coincide with key dates within the financial reporting and audit cycle. However, most audit committee chairmen will wish to call more frequent meetings.

2.7 No one other than the audit committee's chairman and members is entitled to be present at a meeting of the audit committee. It is for the audit committee to decide if non-members should attend for a particular meeting or a particular agenda item. It is to be expected that the external audit lead partner will be invited regularly to attend meetings as well as the finance director. Others may be invited to attend.

2.8 Sufficient time should be allowed to enable the audit committee to undertake as full a discussion as may be required. A sufficient interval should be allowed between audit committee meetings and main board meetings to allow any work arising from the audit committee meeting to be carried out and reported to the board as appropriate.

2.9 The audit committee should, at least annually, meet the external and internal auditors, without management, to discuss matters relating to its remit and any issues arising from the audit.

⁶ Et utkast til en årsplan kan finnes på ACI-sidene på www.kpmg.no

⁷ Analysen kan finnes på ACI-sidene på www.kpmg.no

2.10 Formal meetings of the audit committee are the heart of its work. However, they will rarely be sufficient. It is expected that the audit committee chairman, and to a lesser extent the other members, will wish to keep in touch on a continuing basis with the key people involved in the company's governance, including the board chairman, the chief executive, the finance director, the external audit lead partner and the head of internal audit.

5.4 Møtereferater

Det samlede styret har som utgangspunkt ansvar for de beslutninger som treffes i styret uansett om det er nedsatt et revisjonsutvalg, om beslutningen eventuelt skjer på bakgrunn av en innstilling fra et revisjonsutvalg og/eller det har vært en mer eller mindre omfattende behandling av forholdet i styret. Det er derfor avgjørende for styret og revisjonsutvalget at det skjer en korrekt behandling av alle vesentlige forhold i styret.

Gode referater (muntlige såvel som skriftlige) fra revisjonsutvalget er en måte å sikre et solid grunnlag for at det samlede styret kan treffe beslutninger. Referatene skal godkjennes av samtlige av utvalgets medlemmer og skal oversendes til styret ved styrets leder.

I tillegg vil det ofte være behov for muntlige redegørelser (referater) på styremøtene. Referatene bør være relativt omfattende og ikke kun utformet som beslutningsreferater. For å sikre en dekkende orientering til det samlede styret, er det hensiktsmessig at referatet avspeiler den debatt og de synspunkter som har fremkommet i revisjonsutvalget.

NUES-Anbefalingen

Kapittel 9 sier følgende:

Vesentlig informasjon som blir kjent for styreutvalget bør også formidles til øvrige styremedlemmer.

NYSE/SEC (USA)

7.(H) report regularly to the board of directors.

Commentary: The audit committee should review with the full board any issues that arise with respect to the quality or integrity of the company's financial statements, the company's compliance with legal or regulatory requirements, the performance and independence of the company's independent auditors, or the performance of the internal audit function.

5.5 Uenighet

Det skal være tid til å drøfte eventuelle uenigheter mellom et revisjonsutvalg og styret, med henblikk på å oppnå enighet om de aktuelle forhold. Kan det ikke oppnås enighet, bør revisjonsutvalget ha rett til å rapportere forholdene til aksjonærene som ledd i deres rapportering om utvalgets aktiviteter i årsrapporten. En slik situasjon vil naturligvis være helt uvanlig og vil typisk måtte få alvorlige konsekvenser.

Er et styremedlem hhv. et revisjonsutvalgsmedlem helt eller delvis uenig i en årsrapport, en halvårs- eller kvartalsrapport eller annen finansiell rapportering eller har innvendinger mot at den skal godkjennes med det innhold som er besluttet kan medlemmet ikke unnlate å underskrive rapporten. Medlemmet kan dog gi uttrykk for sine innvendinger med konkret begrunnelse i tilknytning til sin underskrift.

Guidance on Audit Committees:

3.5 Where there is disagreement between the audit committee and the board, adequate time should be made available for discussion of the issue with a view to resolving the disagreement. Where any such disagreements cannot be resolved, the audit committee should have the right to report the issue to the shareholders as part of the report on its activities in the annual report.

6. Revisjonsutvalgets samarbeid med styret, ledelse samt intern og ekstern revisor

Det er avgjørende for en vellykket implementering av revisjonsutvalg at det er en åpen og ærlig samarbeidsform med gjensidig respekt for de roller som de forskjellige aktører i den samlede Corporate Governance-strukturen har.

Styret og ledelsen har ansvaret for selskapets anliggender. Styret ivaretar den overordnede og strategiske ledelsen og skal sørge for en forsvarlig organisering av selskapets virksomhet.

Revisjonsutvalget skal pr. definition være uavhengig av den daglige ledelse og av en eventuell hovedaksjonær.

Revisjonsutvalgets overordnede funksjon er å føre en uavhengig kontroll med selskapets finansielle rapportering og kontrollsystemer, og skal om nødvendig være i stand til å stå fast på sine oppfatninger.

Det betyr imidlertid ikke at et revisjonsutvalg, eller lederen for revisjonsutvalget, skal fremstille seg som en form for "overdommer" for hverken styre, ledelse, ekstern eller intern revisjon.

Det er viktig at det er et godt, nært og tillitsfullt samarbeid mellom styrets leder, leder for revisjonsutvalget, samt CEO og CFO.

Den daglige ledelse skal på eget initiativ gi revisjonsutvalget alle opplysninger som utvalget trenger for utførelsen av sitt arbeid. Den daglige ledelse bør ikke kun avvente en anmodning fra utvalget om opplysninger.

Revisjonsutvalget kan i visse situasjoner ha behov for å innhente opplysninger via egne kanaler (dvs. fra andre enn den daglige ledelse).

Guidance on Audit Committees:

1.7 The guidance contains recommendations about the conduct of the audit committee's relationship with the board, with the executive management and with internal and external auditors. However, the most important features of this relationship cannot be drafted as guidance or put into a code of practice: a frank, open working relationship and a high level of mutual respect are essential, particularly between the audit committee chairman and the board chairman, the chief executive and the finance director. The audit committee must be prepared to take a robust stand, and all parties must be prepared to make information freely available to the audit committee, to listen to their views and to talk through the issues openly.

1.8 In particular, the management is under an obligation to ensure the audit committee is kept properly informed, and should take the initiative in supplying information rather than waiting to be asked. The board should make it clear to all directors and staff that they must cooperate with the audit committee and provide it with any information it requires. In addition, executive board members will have regard to their duty to provide all directors, including those on the audit committee, with all the information they need to discharge their responsibilities as directors of the company.

3.1 The role of the audit committee is for the board to decide and to the extent that the audit committee undertakes tasks on behalf of the board, the results should be reported to, and considered by, the board. In doing so it should identify any matters in respect of which it considers that action or improvement is needed, and make recommendations as to the steps to be taken.

7. Ressurser

Medlemmer av revisjonsutvalget vil typisk være personer som allerede er travelt opptatt. Vi vet av erfaring fra utlandet, at kandidater har takket nei til oppfordring om å bli med i et revisjonsutvalg som følge av stor arbeidsbyrde, og kanskje også det ansvaret som følger. Det er derfor vesentlig at virksomheten skaffer til veie nødvendig administrativ støtte til utarbeidelse av dagsorden, innhentelse og videreformidling av informasjon, utarbeidelse av referater etc.

7.1 Rådgivning til utvalget

Revisjonsutvalget skal kunne innhente råd fra eksterne spesialister, eksempelvis uavhengig juridisk, regnskapsmessig, revisjonsmessig og annen rådgivning. Virksomheten skal stille midler til rådighet for utvalgets bruk av ekstern rådgivning. Virksomheten bør også stille midler og ressurser til rådighet for at revisjonsutvalget har en sekretariatsfunksjon tilknyttet seg.

Guidance on Audit Committees:

1. Introduction

1.11 Under this guidance, audit committees have wide-ranging, time-consuming and sometimes intensive work to do. Companies need to make the necessary resources available. This includes suitable payment for the members of audit committees themselves. They – and particularly the audit committee chairman – bear a significant responsibility and they need to commit a significant extra amount of time to the job. Companies also need to make provision for induction and training for new audit committee members and continuing training as may be required.

1.12 This guidance applies to all companies to which the Code applies – i.e. UK registered companies listed on the Main Market of the London Stock Exchange. For groups, it will usually be necessary for the audit committee of the parent company to review issues that relate to particular subsidiaries or activities carried out by the group. Consequently, the board of a UK-listed parent company should ensure that there is adequate cooperation within the group (and with internal and external

auditors of individual companies within the group) to enable the parent company audit committee to discharge its responsibilities effectively.

Resources

2.11 The audit committee should be provided with sufficient resources to undertake its duties.

2.12 The audit committee should have access to the services of the company secretariat on all audit committee matters including: assisting the chairman in planning the audit committee's work, drawing up meeting agendas, maintenance of minutes, drafting of material about its activities for the annual report, collection and distribution of information and provision of any necessary practical support.

2.13 The company secretary should ensure that the audit committee receives information and papers in a timely manner to enable full and proper consideration to be given to the issues.

2.14 The board should make funds available to the audit committee to enable it to take independent legal, accounting or other advice when the audit committee reasonably believes it necessary to do so.

NYSE/SEC (USA)

(5) AUTHORITY TO ENGAGE ADVISERS. Each audit committee shall have the authority to engage independent counsel and other advisers, as it determines necessary to carry out its duties.

(6) FUNDING. Each issuer shall provide for appropriate funding, as determined by the audit committee, in its capacity as a committee of the board of directors, for payment of compensation.

(A) to the registered public accounting firm employed by the issuer for the purpose of rendering or issuing an audit report; and

(B) to any advisers employed by the audit committee under paragraph (5).

8. Opplysninger om revisjonsutvalg i årsrapporten

Generelt anbefales det å opplyse i selskapets årsrapport hvorvidt det er nedsatt et revisjonsutvalg, hvem som er medlemmer i utvalget, hvem som er det uavhengige medlemmet med spesielle kvalifikasjoner, hvem som er utvalgets leder, antall møter avholdt i løpet av året, samt hovedtrekkene i utvalgets mandat, arbeidsform og oppgaver.

Guidance on Audit Committee

1.6 The Code provides that a separate section of the annual report should describe the work of the committee. This deliberately puts the spotlight on the audit committee and gives it an authority that it might otherwise lack. This is not incompatible with the principle of the unitary board.

5. Communication with shareholders

5.1 The terms of reference of the audit committee, including its role and the authority delegated to it by the board, should be made available. A separate section in the annual report should describe the work of the committee in discharging those responsibilities.

5.2 The audit committee section should include, inter alia:

- a summary of the role of the audit committee;
- the names and qualifications of all members of the audit committee during the period;
- the number of audit committee meetings;
- a report on the way the audit committee has discharged its responsibilities; and
- the explanation provided for in paragraphs 4.22 and 4.34 above ⁸.

⁸ 4.22 The audit committee section of the annual report should explain to shareholders how it reached its recommendation to the board on the appointment, reappointment or removal of the external auditors. This explanation should normally include supporting information on tendering frequency, the tenure of the incumbent auditor, and any contractual obligations that acted to restrict the audit committee's choice of external auditors.

4.34 The annual report should explain to shareholders how, if the auditor provides non-audit services, auditor objectivity and independence is safeguarded.

9. Revisjonsutvalget og generalforsamlingen

Norsk lovgivning inneholder ikke regler om revisjonsutvalgets rolle på generalforsamlingen. Det synes imidlertid hensiktsmessig, at styrets leder presenterer utvalget og dets leder på generalforsamlingen.

The Combined Code

D.2.3 The chairman should arrange for the chairmen of the audit, remuneration and nomination committees to be available to answer questions at the AGM and for all directors to attend.

Guidance on Audit Committees

5.3 The chairman of the audit committee should be present at the AGM to answer questions, through the chairman of the board, on the report on the audit committee's activities and matters within the scope of the audit committee's responsibilities.

10. Egenevaluering

Revisjonsutvalget bør, i likhet med styret, årlig evaluere eget arbeid. Denne egenevalueringen bør gjennomgå av styret.

The Combined Code

A.6 Performance evaluation

Main Principle

The board should undertake a formal and rigorous annual evaluation of its own performance and that of its committees and individual directors.

Supporting Principle

Individual evaluation should aim to show whether each director continues to contribute effectively and to demonstrate commitment to the role (including commitment of time for board and committee meetings and any other duties). The chairman should act on the results of the performance evaluation by recognising the strengths and addressing the weaknesses of the board and, where appropriate, proposing new members be appointed to the board or seeking the resignation of directors.

Code Provision

A.6.1 The board should state in the annual report how performance evaluation of the board, its committees and its individual directors has been conducted. The non-executive directors, led by the senior independent director, should be responsible for performance evaluation of the chairman, taking into account the views of executive directors.

10.1 Honorar

Revisjonsutvalgets medlemmer bør motta et passende vederlag for deltagelsen i utvalget og det ekstra arbeid og ansvar som dette innebærer. Beløpsmessig er det ikke uvanlig i andre land at et menig medlem av et revisjonsutvalg mottar et sted mellom et halvt og et helt ekstra styrehonorar. Leder av revisjonsutvalget mottar typisk 50 til 100% mer enn de menige medlemmer.

Guidance on Audit Committee

About Remuneration

2.15 In addition to the remuneration paid to all non-executive directors, each company should consider the further remuneration that should be paid to members of the audit committee to recompense them for the additional responsibilities of membership. Consideration should be given to the time members are required to give to audit committee business, the skills they bring to bear and the onerous duties they take on, as well as the value of their work to the company. The level of remuneration paid to the members of the audit committee should take into account the level of fees paid to other members of the board. The chairman's responsibilities and time demands will generally be heavier than the other members of the audit committee and this should be reflected in his or her remuneration.

11. Revisjonsutvalgets ansvar

I Proposisjonens kap. 13.5.6.2 står det følgende om revisjonsutvalgets ansvar:

Proposisjonen

Etter gjeldende rett vil styret i utgangspunktet være et kollegialt organ, selv om det etableres et revisjonsutvalg i henhold til de reglene departementet her foreslår. Det vises i den forbindelse til drøftelsen av styrets uavhengighet i kommentaren til NUES anbefaling punkt 8, hvor det bl.a. heter:

Ved utøvelsen av styrets oppgaver er det viktig at styret, i samsvar med allmennaksjeloven, opptrer som et kollegialt organ. Styremedlemmene skal ikke opptre som individuelle representanter for ulike aksjeeiere, aksjeeiergrupper eller andre interessegrupper. For å bidra til aksjemarkedets tillit til styrets uavhengighet, bør minst to av styremedlemmene være uavhengige av selskapets hovedaksjeeiere. Et slikt prinsipp er særlig viktig i selskaper med én eller flere kontrollerende aksjeeiere som i praksis kan avgjøre et styrevalg.

Beslutninger innen området for revisjonsutvalgets funksjoner, blant annet når det gjelder selskapets interne kontroll eller risikostyring, vil det etter departementets forslag fortsatt være styret som fatter. Et styremedlem som ikke har blitt tilstrekkelig opplyst eller varslet kan ved et eventuelt erstatningssøksmål, neppe høres med at revisjonsutvalget burde ha brakt forholdet til hans kunnskap, dersom han har stilt seg bak styrets beslutning uten å på eget initiativ kreve nødvendige opplysninger fremlagt, eller eventuelt har krevd forbehold ført inn i styreprotokollen.

På den annen side vil det endelige ansvar for de funksjonene som utøves av revisjonsutvalget i utgangspunktet påhvile det enkelte styremedlem. Det er således ikke tale om noe kollektivt styreansvar, og det enkelte styremedlem kan i prinsippet bli pålagt ulikt ansvar på grunnlag av en konkret, individuell vurdering av skyldgrad, tilknytning til skadevoldelsen m.v. Dette betyr isolert sett at selv om reglene om revisjonsutvalg ikke er ment å skulle medføre et økt eller endret ansvar for revisjonsutvalgets medlemmer sammenlignet med ansvaret til det enkelte styremedlem

etter gjeldende rett, kan det ikke utelukkes at det kan oppstå konkrete tilfeller hvor det vil gjelde en strengere aktsomhetsnorm for medlemmer av revisjonsutvalget fordi de har større kjennskap til saksforholdet eller har fått opplysninger tidligere enn andre styremedlemmer. Departementet viser imidlertid til at revisjonsutvalget i utgangspunktet ikke har selvstendig beslutningskompetanse. En slik strengere aktsomhetsnorm må dermed antagelig knytte seg til at opplysninger som revisjonsutvalget hadde særlig oppfordring til å fremlegge for styret, ikke ble det, eller til at konkrete forhold burde vært varslet, og at tidsfaktoren var av særlig stor betydning for mulighetene til å avverge skaden.

12. Avslutning

Lovvendingen om revisjonsutvalg vil bli en krevende omlegging for mange selskap. En del selskaper vil antagelig overveie om det samlede styret skal utføre revisjonsutvalgets oppgaver. Dette er ikke en anbefalt løsning men vi er kjent med at flere, særlig mindre selskap, ønsker denne løsningen. I mange selskaper vil det diskuteres hvordan revisjonsutvalgene skal etableres og drives. Her må hver enkelt virksomhet finne de personer og den modell som passer best for seg. Det avgjørende er at styret og revisjonsutvalgene lever opp til de krav og forventninger som lovgiver og utsteder av Corporate Governance-anbefalinger har forutsatt.

KPMG har gjennom sitt Audit Committee Institute-nettverk (ACI) i ca. 30 land betydelig erfaring med etablering og gode prosesser for arbeidet i revisjonsutvalg. I Norge har vi arbeidet med flere virksomheter som har revisjonsutvalg, og vi bidrar gjerne med råd og veiledning ved etablering av revisjonsutvalg og ved videreutvikling av arbeidet i utvalget.

KPMG har en gruppe med bred erfaring på området som kan kontaktes:

- [Asbjørn Næss](#)
- [Arne Frogner](#)
- [Arve Gevoll](#)
- [Thore Kleppen](#)
- [Ragnar Torland](#)
- [Are Jansrud](#)

Forslag til mandat for et revisjonsutvalg (kort versjon) Instruks for revisjonsutvalget i yy

1. Bakgrunn

Allmennaksjeloven § 6-41 fastslår at det i selskaper med verdipapirer notert på regulert marked skal velges et revisjonsutvalg. Revisjonsutvalget er et forberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret.

2. Instruksgiver

Styret i yy fastsetter instruks for revisjonsutvalget.

3. Revisjonsutvalgets sammensetning

Revisjonsutvalgets medlemmer velges av og blant styrets medlemmer. Styremedlemmer som er ledende ansatte i yy kan ikke velges til medlemmer av revisjonsutvalget. Medlemmene velges årlig og leder oppnevnes årlig. (Kommentar: Valgperiode avstemmes med valgperiode for styrets medlemmer).

Revisjonsutvalget skal samlet ha den kompetanse som ut fra selskapets organisasjon og virksomhet er nødvendig for å ivareta sine oppgaver. Minst ett av medlemmene i revisjonsutvalget skal være uavhengig av virksomheten og ha kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon. (Kommentar: NUES anbefalingen kap. 9 sier følgende om dette: Utover lovens krav bør flertallet av medlemmene i utvalget være uavhengige av virksomheten).

4. Formål

Revisjonsutvalgets overordnede funksjon er å føre en uavhengig kontroll med selskapets finansielle rapportering og kontrollsystemer.

5. Myndighet og ansvar

Revisjonsutvalget kan iverksette de undersøkelser det finner nødvendig for å dekke sine oppgaver, herunder innhente eksterne råd og bistand.

Utvalget skal ikke treffe beslutninger på vegne av styret, men fremlegge sine vurderinger og anbefalinger til styret.

(Kommentarer: I O.t prp. 78 kap 13.5.6.2 står det noen avsnitt om revisjonsutvalgets ansvar. Noen selskaper har medtatt kommentarer om dette i sine mandater, andre velger å ikke gjøre det. Det enkelte selskap bør avklare dette spørsmålet med en jurist.)

6. Oppgaver

Revisjonsutvalget skal:

- a) Forberede styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen.
- b) Overvåke systemene for intern kontroll og risikostyring samt selskapets internrevisjon om slik funksjon er etablert.
- c) Ha løpende kontakt med selskapets valgte revisor om revisjonen av årsregnskapet.
- d) Vurdere og overvåke revisors uavhengighet, jfr. revisorloven kapittel 4, herunder særlig i hvilken grad andre tjenester enn revisjon som er levert av revisor eller revisjonsselskapet utgjør en trussel mot uavhengigheten.

Revisjonsutvalget skal konsulteres ved valg av revisor og utvalgets uttalelse skal følge innstillingen. Revisjonsutvalget skal årlig gjennomgå sitt mandat og sin arbeidsmåte og anbefale eventuelle endringer overfor styret. (Kommentar: Det enkelte selskap kan velge å utvide revisjonsutvalgets oppgaver utover det som fremgår ovenfor som er ihht lovvedtaket.)

7. Rapportering

Revisjonsutvalget rapporterer fra sine møter til styret på første styremøte etter hvert møte i revisjonsutvalget. Hvis det av tidsmessige årsaker ikke er laget et skriftlig referat rapporteres det muntlig til første styremøte. Skriftlig referat fra revisjonsutvalgets møter fremlegges på styremøtene til orientering.

8. Møtefrekvens

Revisjonsutvalget møter så ofte de finner det nødvendig, men minst fire ganger årlig.

9. Møtedeltakelse

Revisjonsutvalget bestemmer selv hvem som skal møte. Foruten revisjonsutvalgets medlemmer vil normalt finansdirektør, representant for intern revisjon og representant for ekstern revisor møte.

Avdeling/person nn er sekretær for revisjonsutvalget.

Revisjonsutvalget skal minst en gang hvert år ha et møte med hver av selskaps internrevisjon og representant for eksternrevisor uten at noen fra ledelsen er tilstede.

Forslag til mer omfattende mandat for et revisjonsutvalg (lang versjon)

1. Formålsparagraf

- 1.1** Revisjonsutvalget er et styreutvalg som skal forberede vedtak som treffes i det samlede styret.
- 1.2** Styret sikrer bl.a. via dette mandat at etableringen av revisjonsutvalg ikke medfører at vesentlig informasjon, som alle styremedlemmer bør motta, kun går til revisjonsutvalget.
- 1.3** Mandatet gjennomgås, ajourføres og godkjennes årlig av styret. Forslag til endringer kan stilles av ethvert styremedlem, herunder av revisjonsutvalgets medlemmer.
- 1.4** Revisjonsutvalget er underlagt samme taushetsplikt som styret.

2. Revisjonsutvalgets medlemmer

- 2.1** Styret utpeker medlemmer til revisjonsutvalget blant styrets egne medlemmer. Ledende ansatte kan ikke velges til medlemmer av revisjonsutvalget.
- 2.2** Medlemmene velges årlig og leder oppnevnes årlig. (Valgperiode avstemmes med valgperiode for styrets medlemmer). Medlemmene kan maksimalt velges for tre perioder.
- 2.3** Utvalget består av minst tre medlemmer⁹. To medlemmer utgjør i så fall et beslutningsdyktig flertall.
- 2.4** Minst ett medlem skal både være uavhengig av virksomheten og ha kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon.
- 2.5** Revisjonsutvalget skal samlet ha den kompetanse som ut fra selskaps organisasjon og virksomhet er nødvendig for å ivareta sine oppgaver.

⁹ I små selskaper og i selskaper med små styrer kan utvalget bestå av to medlemmer.

2.6 Flertallet av revisjonsutvalgets medlemmer skal være uavhengige¹⁰.

2.7 Styret oppnevner leder for revisjonsutvalget blant de uavhengige styremedlemmene.

3. Møtedeltakelse

3.1 Revisjonsutvalgets medlemmer er berettiget og forpliktet til å delta i revisjonsutvalgets møter.

3.2 Med henblikk på å sikre utvalgets selvstendighet og objektivitet kan andre styremedlemmer kun delta i utvalgets møter etter oppfordring fra utvalget.

3.3 Utvalget kan invitere eller innkalle bestemte medarbeidere og/eller sakkyndige/ spesialister til sine møter.

3.4 Revisjonsutvalget skal minst én gang i året møte med ekstern revisor, uten at noen fra den daglige ledelsen er tilstede.

3.5 Revisjonsutvalget skal minst én gang i året møte med intern revisor, uten at noen fra den daglige ledelsen er tilstede.

4. Revisjonsutvalgets møter

4.1 Revisjonsutvalgets leder er ansvarlig for å innkalle til møter. Ved dennes fravær pålegges dette ansvaret et av revisjonsutvalgets øvrige medlemmer. Agenda sendes ut med innkallelsen. Agendaen over sendes styret til orientering.

4.2 Ekstern- og/eller den intern revisor kan innkalle til møter i revisjonsutvalget.

4.3 Det skal avholdes minst fire møter årlig i revisjonsutvalget.

4.4 Møter avholdes, såfremt det er mulig, forut for styremøter der selskapets årsrapport, halvårs-, kvartalsrapport, eller annen vesentlig finansiell rapportering, samt før revisjonsberetning eller andre erklæringer vedrørende finansiell rapportering, behandles.

4.5 Møter i revisjonsutvalget er underlagt samme taushetsplikt som gjelder for styremøter.

5. Fullmakt

5.1 Styret gir revisjonsutvalget fullmakt til å:

- Gjennomgå, undersøke og vurdere ethvert forhold som ligger innenfor mandatet.
- Innhente nødvendig informasjon fra medarbeiderne i selskapet/konsernet. Medarbeidere er forpliktet til å samarbeide med utvalget og besvare alle spørsmål utvalget stiller, med relevans for utvalgets arbeid.
- Innhente opplysninger fra selskapets valgte revisor hhv. fra intern revisor.
- Innhente råd, veiledning og bistand fra eksterne juridiske rådgivere, regnskapsspesialister og andre rådgivere, når det anses nødvendig eller hensiktsmessig for ivaretagelsen av utvalgets oppgaver.

6. Revisjonsutvalgets oppgaver

6.1 Forberede styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen.

- Gjennomgå den finansielle rapporteringen og opplysningene i års-, halvårs- og kvartalsrapporter, prospekter m.v. og/eller annen vesentlig finansiell rapportering som selskapet offentliggjør.
- Foreslå retningslinjer, standarder, manualer og prosedyrer innenfor sentrale områder av betydning for regnskapsavleggelsen, for styrets godkjenning.

¹⁰ Jfr. NUES-Anbefalingen

- Vurdere policies, retningslinjer, standarder, manualer og prosedyrer m.v. innenfor sentrale områder, som styret og/eller ledelsen har vedtatt og implementert i forbindelse med regnskapsavleggelsen, herunder regnskaps- og rapporteringsmanualer, krav til beskrivelse av forretningsprosesser, interne kontroller, arbeidsdeling og avstemminger.
- Vurdere de prosedyrer og interne kontroller, og den rapportering (inkl. vedr. IT og skatt), som samlet utgjør regnskapsavleggelsesprosessen.
- Gjennomgå overholdelsen av gjeldende lovgivning, herunder selskaps- og bokføringslovgivningen, samt børskrav.
- Gjennomgå den anvendte regnskapspraksis og eventuelle endringer i denne. Herunder vurderes også om den anvendte regnskapspraksis er relevant og konsekvent anvendt.
- Gjennomgå hensiktsmessigheten av den valgte regnskapspraksis på vesentlige områder, samt de innregnings- og målingsmetoder som benyttes i forbindelse med vesentlige og uvanlige transaksjoner, hvis regnskapsmessig behandling kan baseres på alternativ regnskapspraksis.
- Gjennomgå ikke-korrigerende feil, herunder begrunnelsen for disse, samt at feilene enkeltvis og samlet ikke krever rettelse.
- Gjennomgå vesentlige regnskapsmessige skjønn, endringer i disse og dokumentasjonen for dette.
- Gjennomgå budsjettprosessen, budsjetter og forutsetningene for disse.
- Vurdere ledelsens oppfølging av planer, budsjetter m.v., herunder avvik og begrunnelser for disse.
- Gjennomgå virksomhetens kontanstrøm, likviditet og finansieringsforhold.
- Vurdere den samlede fremstillingen av den finansielle rapporteringen med henblikk på å sikre at den er dekkende og medfører riktighet.
- Gjennomgå vesentlige endringer i årsrapporten og/eller annen finansiell informasjon, herunder særlig endringer foranlediget av revisjonen.

- Gjennomgå hvorvidt forutsetningen om fortsatt drift er relevant og forsvarlig å legge til grunn.
- Gjennomgå selskapets informasjon om fremtidsutsikter (guidance), og grunnlaget for disse.

6.2 Overvåke systemene for intern kontroll og risikostyring, samt foretakets internrevisjon om slik funksjon er etablert.

6.2.1 Virksomhetens internkontrollsystem

- Minst én gang i året gjennomgå og vurdere de interne kontrollsystemene, samt ledelsens retningslinjer for og overvåking av disse, med henblikk på å vurdere kontrollenes hensiktsmessighet og/eller eventuelle svakheter.
- Gi anbefalinger til styret med henblikk på å styrke den interne kontrollen, herunder vedtak tilknyttet policies, standarder, instruksjoner m.v. og/eller etablering/styrking av en controllerfunksjon m.v.
- Overvåke selskapets prosedyrer for å forebygge, avsløre og forhindre misligheter.
- Vurdere ledelsens mulighet til å tilsidesette kontroller, eller for å utøve upassende innflytelse på regnskapsavleggelsesprosessen.
- Fremme anbefalinger til styret, med henblikk på å styrke selskapets prosedyrer for å forebygge, avsløre og forhindre misligheter.
- Vurdere redegjørelsen i styreberetningen hhv. på virksomhetens hjemmeside, om hovedelementene i virksomhetens interne kontroll- og risikosystemer.
- Vurdere redegjørelsen i årsrapporten hhv. på virksomhetens hjemmeside vedrørende eierstyring og selskapsledelse og redegjørelsen vedrørende samfunnsansvar.
- Rapportere til styret om utvalgets aktiviteter i forbindelse med behandling av års-, halvårs- og kvartalsregnskapene, samt annen vesentlig finansiell rapportering som offentliggjøres.

- Gi anbefalinger til styret om eventuelle mangler, svakheter, samt forbedringsområder m.v. i det interne kontrollsystemet.

6.2.2 Virksomhetens risikostyringssystemer

- Minst en gang i året gjennomgå og vurdere de etablerte risikostyringssystemer, samt ledelsens retningslinjer rundt, og overvåkning av disse, med henblikk på å:
- Vurdere risikosystemenes hensiktsmessighet i forhold til å identifisere og styre de vesentligste risikoer.
- Vurdere eventuelle overskridelser av styre- og/eller ledelsesfastlagte rammer, instruksjer, retningslinjer eller lignende.
- Gi anbefalinger til styret med henblikk på å forbedre virksomhetens risikostyringssystemer.

6.2.3 Intern Revisjon

- Minst én gang i året ta stilling til behovet for en intern revisjon.
- Gi anbefalinger om utvelgelse, ansettelse og/eller avskjedigelse av sjefen for internrevisjonen.
- Godkjenne den interne revisjonsavdelingens budsjett.
- Godkjenne internrevisjonsavdelingens arbeidsprogram.
- Motta og vurdere vesentlige internrevisjonsrapporter og periodiske sammendrag.
- Overvåke internrevisjonens uavhengighet.
- Overvåke internrevisjonens arbeid, effektivitet og samarbeid med virksomheten.
- Overvåke den interne revisjonens samarbeid med valgt revisor.
- Overvåke ledelsens oppfølging av internrevisjonens konklusjoner og anbefalinger.

6.3 Ha løpende kontakt med foretakets valgte revisor om revisjon av årsregnskapet

- Uttrykke overfor styret revisjonsutvalgets synspunkter på avtalen med ekstern revisor og tilhørende honorar.
- Forsikre seg om at revisjonshonoraret er passende i forhold til å få en fullstendig og effektiv revisjon i overensstemmelse med gjeldende forskrifter og standarder.
- Vurdere den eksterne revisors revisjonsstrategi og plan før påbegynnelse av revisjonen.
- Vurdere revisjonens art og omfang (scoping) og planlagt vesentlighetsnivå.
- Vurdere revisjonsteamets bemanning på sentrale områder mht. erfaring, ekspertise, anvendelse av spesialister m.v.
- Gjennomgå og drøfte resultatet av revisjonen, herunder revisors observasjoner og konklusjoner, eventuelt basert på et (utkast til) brev fra revisor.
- Overvåke vesentlige revisjons- og regnskapsmessige skjønn.
- Informeres om og gjennomgå alle vesentlige spørsmål som revisjonen måtte gi anledning til, herunder vesentlige, korrigerte og ikke-korrigerte feil.
- Innhente forklaringer og begrunnelser fra ledelsen på hvorfor feil har oppstått, og hvorfor eventuelle konstaterte feil ikke er korrigert.
- Overvåke ledelsens oppfølging av anbefalinger i den eksterne revisors rapportering til styret og ledelsen.
- Gjennomgå utkast til brev til revisor (Management Letters) og/eller utdrag av disse.
- Gjennomgå ledelsens fullstendighetserklæring, før signering. Herunder vurderes særlig ikke-standardforhold, samt hvorvidt styrets fullstendighetserklæring dekker alle vesentlige forhold basert på utvalgets erfaring.
- Komme med forslag til ytterlige forhold som skal medtas i styrets fullstendighetserklæring.

- Vurdere selskapets samarbeid med ekstern revisor, bl.a. ved å intervju aktuelle personer i virksomheten.
- Undersøke forholdene omkring ekstern revisors eventuelle fratreddelse og avgj anbefalinger om de forholdsregler som må iverksettes.

6.4 Vurdere og overvåke revisors uavhengighet, jfr. revisorlovens § 4, herunder særlig i hvilken grad andre tjenester enn revisjon, som er levert av revisor eller revisjonsselskapet, utgjør en trussel mot uavhengigheten.

- Foreta en konkret og kritisk vurdering av ekstern revisors uavhengighet, objektivitet og kompetanse, bl.a. ved å kontrollere at gjeldende retningslinjer for partnerrotasjon overholdes, samt ved å overvåke størrelsen og sammensetningen av honorarene til revisor/revisjonsfirmaet.
- Fastsette prosedyrer for sikring av revisors uavhengighet.
- Vurdere hvorvidt forholdene mellom revisor, virksomhetens ledelse og internrevisjonens ledelse samlet er av en slik art at de ikke påvirker revisors uavhengig og objektivitet.
- Fremkomme med forslag til styret vedrørende de overordnede, generelle rammer for revisors levering av ikke-revisjonstjenester. De overordnede rammer vedtas i styret.
- Overvåke arten og omfanget av den eksterne revisors ikke-revisjonstjenester med det formål å sikre revisors uavhengighet og objektivitet.
- Fastesette regler med hensyn på ansettelse av medarbeidere fra ekstern revisor. Retningslinjene vedtas i det samlede styret.

6.5 Innstilling til styret om valg av revisor.

Fremme innstilling til styret om valg av ekstern revisor. Innstillingen baseres på en årlig vurdering av revisors og revisjonsteamets kvalifikasjoner, uavhengighet, objektivitet og kvalitet. Vurderingen bør omfatte alle deler av samarbeidet inkl. en vurdering av revisors egen kvalitetskontroll.

6.6 Vurdere/overvåke andre emner etter anmodning fra styret.

Det kan være forhold hvor det kan være hensiktsmessig å gi oppgavene til revisjonsutvalget (istedet for hele styret). Oppdraget avtales nærmere.

7. Rapportering

7.1 Referater

- Det utarbeides referater fra møtene i revisjonsutvalget. Referatene godkjennes i revisjonsutvalget og videresendes deretter til det samlede styret, sammen med vesentlige presentasjoner, bilag m.v., som er gjennomgått på møtene, eller som har ligget til grunn for utvalgets arbeid.
- Referater m.v. videresendes også ekstern revisor og eventuelt intern revisjonssjef.
- Når revisjonsutvalgets møter avholdes umiddelbart før et styremøte, kan foreløpige referater gis muntlig til styret.
- Møtereferater skal avspeilede synspunkter som er fremkommet i revisjonsutvalget, med henblikk på å sikre et korrekt grunnlag for at det samlede styre skal kunne treffe beslutninger.

7.2 Deltakelse i styremøte

- Som styremedlemmer deltar revisjonsutvalgets medlemmer i styremøter. Møtene i styret skal tilrettelegges slik at lederen for revisjonsutvalget, eventuelt et stedfortredende utvalgsmedlem utpekt av lederen, kan delta i de styremøter der års- halvårs-, kvartalsrapporten eller annen vesentlig finansiell rapportering behandles og godkjennes for offentliggjøring.
- Rapportere til styret om utvalgets aktiviteter i forbindelse med å forberede styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen, herunder behandlingen av års- halvårs-, kvartalsrapporten eller annen vesentlig finansiell rapportering som offentliggjøres.
- Rapportere til styret om utvalgets aktiviteter relatert til overvåkingen av virksomhetens systemer for internkontroll og foretakets internrevisjon, om slik funksjon er etablert.

- Rapportere til styret om utvalgets aktiviteter i forhold til utvalgets løpende kontakt med foretakets valgte revisor om revisjonen av årsregnskapet.
- Rapportere til styret om utvalgets aktiviteter relatert til vurderingen og overvåkingen revisors uavhengighet.

7.3 Årsrapporten

- I årsrapporten skal det opplyses om revisjonsutvalget, herunder utvalgets medlemmer, medlemmenes kvalifikasjoner, antall møter, samt en kort redegjørelse om utvalgets mandat.

7.4 Hjemmeside

- På selskapets hjemmeside skal det opplyses om revisjonsutvalget, herunder valg av medlemmer, medlemmenes kvalifikasjoner, antall møter, samt en kort redegjørelse om utvalgets mandat.

7.5 Generalforsamlingen

- Styreleder og daglig leder skal delta på generalforsamlingen. Øvrige styre-medlemmer kan være tilstede.
- Lederen for revisjonsutvalget skal på generalforsamlingen stå til rådighet for, på forespørsel fra styrelederen, å besvare eventuelle spørsmål med hensyn til revisjonsutvalgets mandat og aktiviteter.

8. Varsling

- Vurdere selskapets retningslinjer og prosedyrer for varsling, hvor medarbeidere og andre fortrolig kan meddele om mulige ulovlige forhold innen finansiell rapportering, finansiell kontroll og/eller andre irregulære forhold.

9. Forsikringsforhold

- Vurdere selskapets forsikringsforhold.

10. Innføring og kompetanseutvikling

- Medlemmene i revisjonsutvalget tilbys et introduksjonsprogram, som ved behov følges opp med relevant supplerende kompetanseutvikling.

11. Selvevaluering

- Årlig gjennomføring av selvevaluering av utvalgets arbeid og medlemmer. Selvevalueringen oversendes styreformannen, via utvalgets leder, og inngår som et ledd i styrets egen selvevaluering.

12. Budsjett og utgifter

- Selskapet stiller de nødvendige midler og fasiliteter til rådighet for revisjonsutvalget.
- Lederen for revisjonsutvalget skal årlig utarbeide et budsjett for revisjonsutvalget, og fortløpende foreta oppfølging rundt dette.
- Utvalgets budsjett og eventuelle vesentlige avvik godkjennes av styret.

13. Sekretariat, arkiv m.v.

- Selskapet stiller møtefasiliteter, en sekretær, samt arkiv til rådighet for revisjonsutvalget.

Forslag til årsplan ¹¹

Dette forslag til årsplan skal kun betraktes som et utkast som må tilpasses den enkelte virksomhet.

	Planlagte møter			
	1. møte	2. møte	3. møte	4. møte
Etablering, konstituering m.v.				
Konstituering samt vurdering av medlemmers uavhengighet og kompetanse				
Mandat – gjennomgang, godkjenning og innstilling til styret				
Møteplan for kommende år (antall og dato)				
Overordnede møteagendae (temaer) og deltagere				
Vurdering av evt. behov for oppdatering/ undervisning av medlemmer og/eller anvendelse av spesialister				
Utnevnelse av sekretær for utvalget				
Utvalgets budsjett og oppfølging av dette				
Overvåking av regnskapsavleggesprosessen				
Årsrapport – gjennomgang og innstilling til styret				
Halvårsrapport – gjennomgang og innstilling til styret				
Kvartalsrapporter – gjennomgang og innstilling til styret				
Ad hoc-rapportering – gjennomgang og innstilling til styret				
Vurdering av selskapets rutiner, manualer, prosedurer, systemer (IT) og prosesser i forbindelse med regnskapsavleggelsen				

	Planlagte møter			
	1. møte	2. møte	3. møte	4. møte
Vurdere ledelsesrapporteringen og grunnlaget for denne				
Vurdere cash flow, likviditet og egenkapital				
Vurdere budsjetter, estimater m.v. og grunnlaget for disse				
Vurdere ledelsens oppfølging av planer, budsjetter m.v., herunder avvik og begrunnelse for disse				
Vurdere overholdelsen av gjeldende selskapslovgivning, standarder samt børs- og andre krav til rapportering (Compliance)				
Vurdere om den anvendte regnskapspraksis er relevant og konsekvent anvendt				
Vurdere hensiktsmessigheten av den valgte regnskapspraksis på vesentlige områder, samt de innregnings- og målingsmetoder som benyttes i forbindelse med vesentlige og uvanlige transaksjoner.				
Vurdere eventuelle endringer i anvendt regnskapsprinsipper, samt i vesentlige regnskapsmessige skjønn				
Vurdere det samlede opplysningsnivå i den finansielle rapportering med henblikk på å påse, at opplysningsnivået er korrekt og dekkende				
Vurdere vesentlige korrigerte og ikke-korrigerte feil i den finansielle rapporteringen				
Transaksjoner med nærstående parter, retningslinjer og regnskapsmessig presentasjon				
Ledelsens kjøp og salg av aksjer				
Ledelsens fullstendighetserklæring (for ledelsen underskriver)				

¹¹ Kan bestilles eller nedlastes på ACI-sidene på www.kpmg.no

	Planlagte møter			
	1. møte	2. møte	3. møte	4. møte
Overvåke om virksomhetens interne kontrollsystem fungerer effektivt				
Gjennomgang og vurdering av interne kontrollprosedyrer, herunder ledelsens retningslinjer for og overvåkning av kontrollene				
Anbefaling til styret med henblikk på å styrke den interne kontrollen				
Vurdere behovet for etablering av controllerfunksjon samt vurdering av controllerfunksjonens bemanning, planer, rapporter m.v.				
Vurdere selskapets prosedyrer og ledelsens retningslinjer for å forebygge, avsløre og forhindre misligheter				
Vurdere ledelsens mulighet til å tilsidesette kontroller, eller for å utøve upassende innflytelse på regnskapsavleggelsen				
Gjennomgang av intern og ekstern revisors rapporter, samt controller-rapporter vedr. intern kontroll og eventuelle svakheter rundt disse				
Vurdere redegjørelsen i ledelsesberetningen om hovedelementene i virksomhetens interne kontroll- og risikostyringssystemer				
It og it-sikkerhet				
It-strategi				
It-sikkerhetspolicy				
Vurdere behovet for etablering av IT-kontrollavdeling samt IT-kontrollfunksjonens bemanning, rapporter og planer				
Vurdere it-revisjonsrapporter				
- Intern revisjon				
- Ekstern revisjon				

	Planlagte møter			
	1. møte	2. møte	3. møte	4. møte
Skatt				
Skatt og governance policy				
Skatt og utsatt skatt i den finansielle rapporteringen				
Moms, toll og avgiftsområdet				
Skatterisiko og skattesaker inkl. moms, toll og avgiftsområdet				
Overvåke om virksomhetens risikostyringssystemer fungerer effektivt				
Vurdere de, av ledelsen, etablerte prosesser for risikostyring og ledelsens overvåkning av disse				
Anbefalinger til styret med henblikk på å styrke risikostyringen				
Vurdere eventuelle overskridelser av styret hhv. ledelsens fastlagte rammer på vesentlige områder				
Vurdere forsikringsforhold, herunder forsikringspolicy				
Intern revisjon				
Vurdere behovet for en intern revisjon (min. én gang årlig)				
Anbefaling om utvelgelse, ansettelse eller avskedigelse av internrevisjonssjefen				
Vurdere internrevisjonens uavhengighet, objektivitet og kompetanse				
Vurdere intern revisors kvalifikasjoner, ekspertise og ressurser				
Intern revisjonsbudsjett og oppfølging av dette				
Funksjonsbeskrivelse og revisjonsinstruks for intern revisjon				
Intern revisjons revisjonsplan og -omfang (arbeidsprogram)				

	Planlagte møter			
	1. møte	2. møte	3. møte	4. møte
Vurdere den interne revisjons arbeid, effektivitet og samarbeid				
Gjennomgå vesentlige interne revisjonsrapporter, revisjonsprotokoller eller periodiske sammendrag				
Ledelsens oppfølging av anbefalinger fra intern revisjon				
Drøftelser med intern revisor uten ledelsens deltagelse (min. én gang årlig)				
Vurdere begrunnelsene for intern revisjonssjefs fratreddelse				
Overvåke og kontrollere revisors uavhengighet, herunder særlig levering av ytterligere tjenesteytelser. Revisorlovens kapittel 4.				
Overvåke og kontrollere revisors uavhengighet, herunder særlig leveringen av ytterligere tjenesteytelser til virksomheten				
Revisjonsfirmaets overholdelse av gjeldende etiske retningslinjer				
Overholdelse av regler for partnerrotasjon				
Retningslinjer/rammer/prosesser mht. revisors levering av ikke-revisjonsytelser, samt oppfølging rundt prosessene				
Overvåke den lovpålagte revisjon av årsregnskapet m.v.				
Revisjonsavtale og revisjonshonorar, samt oppfølging av disse				
Revisjonsstrategi, -plan og -omfang, samt oppfølging av disse, herunder omfang av revisjonen på juridiske enheter, samt vesentlige områder				
Begrunnelser for endringer i revisjonsplan m.v. i årets løp				
Resultatet av revisjonen i løpet av året, evt. basert på et utkast til revisjonsprotokoll				

	Planlagte møter			
	1. møte	2. møte	3. møte	4. møte
Resultatet av revisjonen ved regnskapsavleggelsen, evt. basert på et utkast til revisjonsprotokoll				
Revisors syn på hensiktsmessigheten av den anvendte regnskapspraksis, eventuelle praksisendringer, samt vesentlige regnskapsmessige skjønn og vurderinger. Også revisors syn på den regnskapsmessige behandling av vesentlige og uvanlige transaksjoner m.v.				
Vesentlige revisjonsmessige skjønn				
Vesentlige spørsmål, revisjonen har gitt anledning til, samt vesentlige korrigerende og ikke-korrigerende feil				
Revisors syn på ledelsens kontrollforanstaltninger inkl. interne kontroller i forhold til misligheter				
Vurdere revisors samarbeid med intern revisjon				
Vurdere samarbeidet med revisor				
Vurdere ledelsens oppfølging på anbefalinger fra revisor				
Årlig møte med revisor uten ledelsens deltagelse (min. én gang)				
Vurdere forholdene omkring revisors fratreddelse og avgi anbefalinger om forholdsregler, som skal tas som følge av dette				
Retningslinjer for ansettelse av medarbeidere fra det eksterne revisjonsfirma				
Innstilling til det øverste ledelsesorgan om styrets forslag om valg av revisor til generalforsamlingen				
Vurdere revisors kompetanse, ekspertise og ressurser, samt uavhengighet (en konkret og kritisk vurdering)				
Innstilling om gjennomføring av revisjonstilbud, samt grunnlag for dette				
Gjennomføring av tilbudsprosessen				

	Planlagte møter			
	1. møte	2. møte	3. møte	4. møte
Varsling				
Vurdere behovet for en varslingsfunksjon				
Gjennomgå selskapets varslingsfunksjon				
Gjennomgå innrapporteringer til varslingsfunksjonen				
Andre områder				
Vurdere "tone at the top" i forhold til integritet, compliance, kontroll m.v., herunder vurdering av ledelsens kunngjøringer, policies m.v. med henblikk på å sikre etisk korrekt virksomhetsdrift				
Oppfølging på tiltak som er iverksatt på utvalgets initiativ				
"Succession planning" for finans- og økonomifunksjonens ledende medarbeidere				
Styrets, ledelsens og ledende medarbeideres utgifter, regler og kontroller for disse				
Rapportering				
Møtereferater og rapportering til styret				
Redegjørelsen i årsrapporten og på hjemmesiden, om utvalgets rolle og ansvarsområder m.v.				
Redegjørelse på generalforsamlingen				
Selvevaluering av revisjonsutvalgets medlemmer og arbeid				
Gjennomføring				
Avrapportering				

Example for inspiration only

Policy on non-audit services provided by the independent external Group auditors/audit firm (the Auditor)

Innhold

1.	Scope and purpose	80
2.	Statement of policy	80
2.1	Jointly controlled and associated entities	81
3.	Role of the Board and the Audit Committee	81
4.	Definitions	82
5.	Policy	84
5.1	Audit-related services	85
5.2	Tax services	86
5.3	Other non-audit services	87
6.	Safeguards	87
7.	Approval of non-audit services	88
7.1	Recurring and/or planned non-audit services preapproved by the AC	88
7.2	Non-recurring and/or planned non-audit services	88
8.	Approval process (where applicable)	89
9.	Monitoring and reporting	89

1. Scope and purpose

The Company, its Board and its Audit Committee (the AC) are committed to ensuring the independence of the Auditor in appearance as well as in fact. The following policy and guidelines have been adopted in this regard.

2. Statement of policy

The General Meeting has engaged the Auditor for the audit of the consolidated financial statements.

Within certain parameters, the Auditor can be used for certain non-audit services, and may often be the obvious choice due to business knowledge, confidentiality and cost considerations.

However, independence may be perceived as being compromised if the non-audit services carried out by the Group's Auditor are extensive at a Group level. Therefore it is crucial to have a clear and concise policy for engaging the Group's Auditor on non-audit services.

This policy covers the engagement of the Group's Auditors to supply non-audit services. The objectives of the policy are:

- To comply with Norwegian legislation, IFAC standards and other relevant auditor-independence rules, standards etc.
- To ensure that neither the nature of the service nor the level of reliance placed on it by the Group could, or could be seen to, impair the objectivity of the Auditors' opinion on the financial statements.
- To establish an unbureaucratic, straightforward and transparent process and reporting to enable the AC to monitor and control the independence of the Auditor and compliance with this policy.
- To avoid unnecessary restrictions on the purchase of services from the Auditor particularly where the Auditor is expected to provide a higher quality and a more cost-effective service than other providers.

2.1 Jointly controlled and associated entities

For jointly controlled and associated entities over which the Group does not have control, Group representatives on the Board of such entities should promote these policies to be used irrespective of whether the Auditor of the non-controlled entity is the same as the Group Auditor.

3. Role of the Board and the Audit Committee

The AC is responsible for the development and recommendation to the Board of the Company's policy in relation to the provision of non-audit services by the Auditor.

The AC monitors compliance with the policy.

The AC's objective is to ensure that the provision of non-audit services to the Group does not impair the Auditor's independence or objectivity. In this context, the AC should consider:

- whether the **skills and experience** of the audit firm make it a suitable supplier of the non-audit service;
- whether there are **safeguards** in place to eliminate or reduce to an acceptable level any threat to objectivity and independence in the conduct of the audit resulting from services provided by the Auditor;
- the **nature** of the non-audit services, the related **fee levels** and the fee levels individually and in aggregate relative to the audit fee;
- The AC should satisfy itself that any safeguards required by legislation or standards are implemented (see Section 6, Safeguards).

4. Definitions¹²

Audit services:

All services, including accounting consultation and tax services necessary to perform an audit of the financial statements of the Group.

Audit services include statutory audits and services in connection with statutory and regulatory filings or engagements; attest services; related comfort letters.

Audit related services:

Review and agreed upon procedures in relation to interim financial statements etc.; due diligence related to mergers, acquisitions, joint ventures and divestures; accounting consultations and audits in connection with mergers, acquisitions, joint ventures and divestures; internal control reviews; attest services that are not required by statute or regulations; consultation concerning financial accounting and reporting standards, employee benefit plan audits; consents and assistance with and review of documents filed with authorities; work in connection with listing particulars, offering memoranda and prospectuses; other assurance engagements other than audits or reviews of historical financial information covered by International Standards of Auditing (ISA)¹³ or International Standards on Review Engagements (ISRE).

Tax services:

Tax compliance services i.e. services intended to ensure the Group complies with existing tax regulations (including indirect taxes etc.) of a taxing jurisdiction (original and amended tax returns, claims for refund, tax planning and tax payment-planning services), other tax advice including assistance with tax audits and appeals, tax advice related to mergers and acquisitions, payroll taxes, VAT, duties, toll, employee benefit plans and requests for rulings or technical advice from tax authorities.

¹² Norwegian listed companies and other large companies must in the notes to the financial statements disclose total fees to the Auditor in the holding company and its subsidiaries divided into: Statutory audit, other assurance services, tax services and other services (The Norwegian Accounting Act §7-31a). Similar requirements apply to financial institutions.

¹³ In Norway referred to as "Norske revisjonsstandarder".

Other non-audit services:

Any other work that is not an audit service, audit-related service or a tax service.

Prohibited non-audit services:

'Prohibited non-audit services' are services that, if provided by the Auditor to the Group/Company, would create a real or perceived threat to the independence of the Auditor, i.e. a reasonable and informed third party would conclude that such work would compromise the auditors' independence. Generally, the Auditor may not:

- audit their own firm's work (self-review threat);
- undertake work that involves making judgments and taking decisions that are the responsibility of Management (management threat);
- develop close personal or family relationships with the Group's personnel (family threat);
- undertake work that involves acting as advocate for the company (act for the Group in the resolution of litigation). This is defined as "promoting or being perceived to promote the audit client's position or opinion to the point where objectivity may be compromised" (advocacy threat);
- create a conflict or a mutuality of interest;
- have a financial or other interest that might cause the Auditor to be reluctant to take action that would be adverse to the interests of the Audit firm or a member of the engagement team (self-interest threat);
- be influenced by fear or threat in its conduct (intimidation threat).

Generally, the Auditor is prohibited from:

- providing bookkeeping and accounting assistance (only allowed in emergency situations, if immaterial);
- preparing accounts/reporting packages to be included in the consolidated financial statements;

- outsourcing of the client's finance function or part thereof;
- providing appraisal or valuation and fairness opinions in relation to items which may be included in the financial statements (items that are to be audited or reviewed), unless required by auditors according to applicable law (self-review threat);
- performing internal audit services and other services whereby the Auditor becomes part of the internal control;
- providing the computation of taxable income;
- providing IT design or implementation services (of relevance to the financial statements);
- performing executive recruitment or extensive human resources functions including preparing lists of candidates for recruiting staff for key financial or administrative managerial positions;
- acting as a broker-dealer, investment advisor, promoter or underwriter;
- becoming part of the client's internal controls or designing the internal controls; or
- providing strategic advice.

If a non-audit service is not listed above, it will still be prohibited if it creates a real or perceived threat to the independence of the Auditor.

5. Policy

The Auditor may not provide **prohibited non-audit services** to the Group.

Before appointing the Auditor to undertake a non-audit service, consideration should be given to whether this would create a threat to independence.

The Auditor should not be appointed if the threat is other than clearly insignificant, unless appropriate safeguards can be applied to eliminate or reduce the threat to an acceptable level.

5.1 Audit-related services

The Auditor shall be considered the preferred service provider of audit-related services if services are consistent with the attest role of the Auditor and:

- the services can only be provided by the Auditor, or
- the services are an extension of the work performed as part of the Audit, or rely on work performed as part of the Audit such that the quality and timeliness of the services can most effectively be provided by the Auditor, or
- the services enhance the effectiveness of the Auditor's examination of the Company's consolidated financial statements.

Examples of audit related services for which the Auditor shall be considered the Group's preferred provider may include:

- Advice and assurance on the interpretation and implementation of accounting standards, financial reporting matters, tax and governance regulation, etc.
- Review and agreed upon procedures in relation to interim financial statements, etc.
- Due diligence assistance on acquisitions, mergers, joint ventures and divestitures.
- Internal accounting and risk management control reviews, including information systems (IT risk management/IT audit) and reviews of policy and procedure compliance.
- Audit, review or attestation of information derived from the Group's financial systems as required by third parties.
- Audits of employee benefit plans.
- Preparation of local statutory financial statements (if not included in the audited consolidated financial statements – self-review threat).

5.2 Tax services

The Auditor shall be considered the preferred provider of tax compliance services so long as:

- the services are an extension of the work performed or information obtained as part of the audit, or rely on work performed as part of the audit such that the quality and timeliness of the services can most effectively be provided by the Auditor, or
- the services enhance the effectiveness of the Auditor's examination of the Company's consolidated financial statements, and
- the services are not inconsistent with the attest role of the Auditor.

Examples of tax compliance services that the Auditor may provide include:

- Domestic and international tax return assistance.
- Employee tax services including share-based payments. Tax services to persons in a financial reporting oversight role (FROR) require preapproval from both Group Auditor and the AC – irrespective of whether the service is paid for by the Group or not.
- Due diligence tax advice related to acquisitions, mergers, joint ventures and divestures.
- Requests for rulings or technical advice from tax authorities.
- Requests for interpretation or assistance in complying with proposed or existing tax regulations.
- Tax planning services intended to help the Group reduce the taxes the Group might otherwise pay. Tax planning services are typically characterised by providing the Group with an idea or strategy that the Company may adopt after due consideration and decision by Management.
- Advice on transfer-pricing policies, documentation etc.

5.3 Other non-audit services

The Auditor shall be considered a service provider of other non-audit services if services are consistent with the attest role of the Auditor and either:

- the services are an extension of the work performed as part of the Audit, or rely on work performed as part of the audit such that the quality and timeliness of the services can most effectively be provided by the Auditor, or
- the services enhance the effectiveness of the Auditor's examination of the Company's consolidated financial statements, and
- the services are not inconsistent with the attest role of the Auditor.

6. Safeguards

Safeguards that may be considered:

- Ensuring the engagement letter for the work includes a paragraph confirming compliance with applicable auditor-independence laws and standards etc.
- Ensuring Management has sufficient knowledge to take responsibility for all management decisions and for the outcome of any reviews.
- Service performed by personnel not involved in the audit (where relevant and permitted).
- Additional arrangements for objectively and independently evaluating work performed.

All significant facts and matters that bear upon the Auditor's objectivity and independence, related to the provision of non-audit services, including safeguards in place must be considered.

7. Approval of non-audit services

The Board has authorised the AC to preapprove non-audit services provided by the Auditor.

7.1 Recurring and/or planned non-audit services preapproved by the AC¹⁴

The CFO will on an annual basis submit a list of recurring and/or planned non-audit services together with an estimate of expected fees for the financial year to the AC for preapproval.

An anticipated significant variance from the approved list must be specifically preapproved by the AC in accordance with this policy.

Approval for any other permitted non-audit service, i.e. for those matters which are not considered recurring and/or planned, must be sought from the AC or those whom the AC has delegated this responsibility to on a case by case basis in accordance with 7.2.

7.2 Non-recurring and/or planned non-audit services

Engagements of the Auditor to provide non-audit services (not included in 7.1 above) must be preapproved only by the Group CFO (on behalf of the AC) if the fee does not exceed certain thresholds set annually by the AC taking into consideration the estimated audit fees for the year, any relevant external guidance and "best practice".

The CFO must obtain the prior approval by the AC (by the AC chairman or a member authorised by the AC chairman) before the Auditor can be engaged to perform non-audit services where:

- the fee for the particular engagement exceeds [NOK ###]; or
- the annual fees for all non-audit services exceed, or are likely to exceed [100% or any other %] of the auditor's annual audit fees [at group, division, company level].

Such preapprovals are to be reviewed by the AC no later than at its next meeting for ratification.

¹⁴ Often recurring and/or planned non-audit services with an up-front preapproval from the AC in accordance with section 7.1 include general audit-related services and tax services in accordance with section 4.

Delegation from the Group CFO to local CFOs

The Group CFO may delegate the responsibility to preapprove non-audit services to local CFOs for non-audit services with an individual value up to [EUR ### (approx. NOK ###)] [and a total value of up to [EUR ###]].

The Group CFO must be informed in writing about such preapprovals before or no later than immediately after the preapproval is given.

The authorisation of the preapproval by the CFO must be appropriately filed by the local CFO.

8. Approval process (where applicable)

Approval of non-audit services committed by a Group entity is required in accordance with this policy.

The Group entity must complete the 'Request for Authorisation – non-audit services performed by Group Auditors' form (Annex 1), which sets out the nature of the non-audit service, the estimated fees (including reasonable expenses) to be incurred and any safeguards required.

The Group entity can only proceed with the non-audit service work when the form has been appropriately authorised in accordance with this policy.

9. Monitoring and reporting

Audit Committee

The AC is to provide an annual report to the Board with respect to the non-audit services provided by the Auditor during the year. The report must include:

- the amounts paid or payable to the Auditor for non-audit services provided during the year; and
- a statement as to whether the AC is satisfied that the services provided during the year are compatible with applicable independence rules and standards for auditors and this policy.

CFO

The CFO must report to the AC on a periodic basis [semiannually/quarterly] regarding:

- significant non-audit services provided by the Auditor; and
- the amounts paid to the external auditor for (other than insignificant) non-audit services.

[Internal audit (if applicable)]

Internal Audit will monitor whether this policy is being complied with and periodically report to the AC as to compliance.

Internal Audit must promptly report any breach of this policy to the AC.

The controlling function (if applicable)

The controlling function will monitor whether this policy is being complied with and periodically report to the AC as to compliance.

The controlling function must promptly report any breach of this policy to the AC.

The financial statements

In the financial statements this policy will be explained to shareholders including how the Auditor's objectivity and independence are safeguarded when the Auditor provides non-audit services.

Group Auditor

The Company will require its Auditor, as a condition of their engagement as auditors, to strictly enforce within its worldwide organization, a policy that no proposal should be submitted to, nor should any contract or engagement letter be signed with, any Group entity without the express agreement of the group lead partner who shall have responsibility for the audit firm to assure compliance with this policy.

The Auditor should inform the Board/AC that the Auditor is independent.

Annex 1

Non-audit services performed by the Group Auditor/Audit firm Requested for Authorisation		
1. Date		
2. Legal entity/division		
3. Description of service (cf. policy definition, section 4)		Please give description of the service:
Audit related services	YES/NO	
Tax Services	YES/NO	
Other non-audit services	YES/NO	
4. Confirmation that the service is not considered prohibited cf. policy definition, section 4.		
5. Duration of the weeks/months/years		
6. Estimated fee level (range)		NOK
7. Safeguards required? cf. policy definition, section 4.		YES/NO
		Please describe with reference to applicable law/regulation:
8. Approval (policy, section 8)		Date:
Local CFO	(always required)	Initials:
Group CFO	(required YES/NO)	
Audit Committee	(required YES/NO)	

Notes:

kpmg.no

Oslo

Sørkedalsveien 6
P.O. Box 7000 Majorstuen
NO-0306 OSLO
Tel: +47 04063

Asbjørn Næss

Tel: +47 04063 9233
asbjorn.naess@kpmg.no

Sverre Bjertnes

Tel: +47 04063 9347
sverre.bjertnes@kpmg.no

The information contained herein is of a general nature and is not intended to address the circumstances of any particular individual or entity. Although we endeavor to provide accurate and timely information, there can be no guarantee that such information is accurate as of the date it is received or that it will continue to be accurate in the future. No one should act on such information without appropriate professional advice after a thorough examination of the particular situation.